

GROEN,
GROENER,
GROENST

RIJK DOOR
BOEREN
EN BESSEN

KERKEN:
OORDEN VAN
BEZINNING

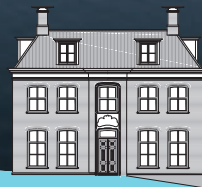
EEMSDDELTA

Beleef de rust, de ruimte
en de smaak van het Wad

Hotel Restaurant
TERMUNTERZIJL

Mello Coendersbuurt 39 Termunterzijl 0596 - 601 350
info@hoteltermunterzijl.nl www.hoteltermunterzijl.nl

EEMSDDELTA

Streek van wierden, weidse uitzichten en water
Van beschermde dorpsgezichten en rijke historie
Van maritiem verleden, heden en dijken met zeezicht

En van wind...

De wind verbindt
De wind is er altijd
De wind geeft ruimte
De wind geeft energie

Energie om je vrij te voelen

Vrijheid geeft ruimte in je hoofd
In het denken
In het doen

Eemsdelta
Steeds een andere wereld, steeds een ander gevoel

Eemsdelta heet je welkom
Op haar eigen manier
Nuchter en met weinig woorden
Maar met veel smaak
Heel veel variatie en nog meer energie

EEMSDDELTA. WIND. ALTIJD.

EEMSDDELTA. WIND. ALTIJD.

Eemsdelta: de mooiste regio boven in Groningen!

Overdreven? Niet echt. Want ik durf te stellen dat dit zo is. We hebben hier namelijk een magnifiek gebied met heel veel schitterende parels en kostbare schatten. Prachtige dorpen met eeuwenoude cultuur en historie, weidse vergezichten die blijven boeien, de Waddenzee - een UNESCO Werelderfgoed - als uniek achterland en een fantastisch landschap dat door de natuur gevormd is.

Tel daarbij op de stoere havenplaats Delfzijl en het prachtige middeleeuwse stadje Appingedam met zijn grachten en hangende keukens en het plaatje is compleet. In Eemsdelta is het ook culinair goed toeven en wat betreft activiteiten is er van alles te beleven in de hele regio.

Bovendien maak je in Eemsdelta als bezoeker en toerist hoogstpersoonlijk kennis met onze drie G's: Gastvrijheid, Gastheerschap en Genieten. Daar zorgen het enthousiasme en de trots op de regio bij onze ondernemers en inwoners wel voor. In Eemsdelta ben en voel je je dan ook thuis.

Ik ben ervan overtuigd dat je in dit magazine zaken tegenkomt waarvan je denkt 'Dat wil ik zien en beleven'. Weet dan dat je van harte welkom bent in deze unieke regio! Voor zowel een kort als lang verblijf. En misschien ontmoeten we elkaar tijdens een van de vele evenementen.

Tot ziens!

Ben Visser, burgemeester Eemsdelta

INHOUD

6 Regiokaart

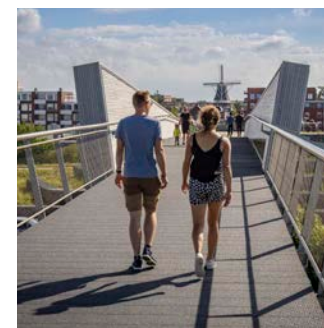
10 Loppersum

Boeiende historie en centrum van fruitteelt

20 Samen een sterk duo

Een ruwe zeebonk naast een stadse juffer

32 Kerken: oorden van bezinning

Verheven boven het omringende land

36 Italië in Godlinze

Wonen in het paradijs van de wereld

40 Groen, groener, groenst

Verduurzamen moet, maar het hoeft geen straf te zijn

50 Wikster van het Wad

Vorbij Bierum vind je een nuchtere Groningse heks

Tips & routes

- > 11x op pad met de kids p.14
- > Made in Eemsdelta p.16
- > Een unieke dag uit p.30
- > Vers in Eemsdelta p.44
- > Verdwenen dorpen p.46
- > 16x mooie events p.48

EEMSDelta

Met deze kaart kan jouw ontdekkingstocht door Eemsdelta beginnen. Een groot aantal punten komt uitgebreid aan bod in dit magazine, maar ter inspiratie hebben we ook nog een aantal (onontdekte) parels toegevoegd. Combineer ze in een dagtrip en laat je verrassen door de veelzijdigheid van Eemsdelta.

Veerdienst Borkum (DE) en Kristiansand (NO)

LEGENDA

- Molen
- Erfgoed
- Kerk
- Galerie
- Museum
- Tuinen
- Zwemmen
- Kanoverhuur / Suppen
- Vermaak / Shoppen
- Natuur

N

O

Z

Kerken

Kerk Opwierde | Appingedam
 Kerkje Nicolaas | Appingedam
 Molukse Kerk | Appingedam
 Nicolaïkerk | Appingedam
 Kerk Solwerd | Appingedam
 Sebastiaankerk | Bierum
 Centrum Kerk | Delfzijl
 Kerk Eenum | Eenum
 Kerk Heveskes | Farmsum
 Hervormde kerk | Farmsum
 Sint-Pancratiuskerk | Godlinze
 Hervormde Kerk | Holwierde
 Johannes De Doperkerk | Huizinge
 Mariakerk | Krewerd
 Donatuskerk | Leermens
 Petrus en Pauluskerk | Loppersum
 Johanneskerk | Losdorp
 Kerk | Marsum
 Kerk | Meedhuizen
 Hippolytuskerk Middelstum | Middelstum
 Mariakerk | Oosterwijtwerd
 Hervormde Kerk | Spijk
 Bartholomeuskerk | Stedum
 Mariakerk | 't Zandt
 Ursuskerk | Termunten
 Hervormde kerken toren | Uitwierde
 Petruskerk | Wagenborgen
 Andreaskerk | Westeremden
 Mariakerk | Westerstijwijd
 Hervormde Kerk | Wirdum
 Petruskerk | Woldendorp
 Jacobuskerk | Zeerijp

Musea

Museum de Groninger Zilverkamer | Appingedam
 Museum Møhlmann | Appingedam
 Museum Stad Appingedam | Appingedam
 MuzeeAquarium | Delfzijl
 't Hoeske van opoe Iet | Delfzijl
 Bakkerijmuseum en theehuis Mendels | Middelstum
 Oorlogsmuseum Middelstum | Middelstum
 Museumgemaal Cremer | Termunterzijl
 Visserij Museum | Termunterzijl
 Museum Helmantel | Westeremden

Galerieën

Galerie de Gangerie | Appingedam
 Galerie De Noordelijke Kunststof | Appingedam
 Edelsmid Henk Peperkamp | Appingedam
 Artchoices Kunsttuitleen Galerie
 & Cadeauwinkel | Appingedam
 Bierumer School | Bierum
 Galerie Ruigewaert | Garrelsweer
 Galerie De Toonkamer | Stedum
 Zilver- en goudsmid Van Hulsen | Zeerijp

Vermaak & shoppen

Bowling Passe Partout | Appingedam
 Theater de Molenberg | Delfzijl

Veerdiensten Duitsland

Veerdienst Delfzijl – Emden – Ditzum | Delfzijl
 Veerdienst Borkum | Eemshaven

Veerdiensten Noorwegen

Veerdienst Kristiansand | Eemshaven

Molens

Olinger Koloniemolen | Appingedam
 Molen Adam | Delfzijl
 Molen Aeolus | Farmsum
 Molen Meervogel | Garrelsweer
 Poldermolen Kloostermolen | Garrelsweer
 Koren- en pelmolen Molen De Hoop | Garsthuizen
 Koren- en pelmolen de Stormvogel | Loppersum
 Molen De Hoop | Middelstum
 Molen Ceres | Spijk
 Korenmolen Zeldenrust | Westerstijwijd
 Molen De Palen | Westerstijwijd
 Molen De Leeuw | Zeerijp

Erfgoed & monumenten

Hangende Keukens | Appingedam
 Kalkoven De Fivel | Appingedam
 Landgoed Ekenstein | Appingedam
 Synagoge | Appingedam
 Monument Ede Staal | Delfzijl
 Borg Ewsum | Middelstum
 Poort Borg Asinga | Middelstum
 Batterij Fiemel | Termunten
 Boog van Ziel | Termunterzijl
 Borg Rusthoven | Wirdum

Natuur

Natuurgebied | Hoeksmeer
 Bezoekerscentrum Dollard | Termunten
 Punt van Reide | Termunten

Tuinen

Tuin Tjassensheerd | Garrelsweer
 Borgtuin Ewsum | Middelstum
 Beeldentuin Eenumermaar | Zeerijp

Zwemmen

Strandje Bierum | Bierum
 Strand Delfzijl | Delfzijl
 Zwembad Dubbelslag | Delfzijl
 Zoutwaterbad K.P. Zijl | Loppersum
 Strand Termunterzijl | Termunterzijl
 Zwemplas & speeleiland De Kleine Polder | Termunterzijl

Kanoverhuur en suppen

Kanoverhuur Paviljoen Overdiep | Appingedam
 Supverhuur - In de 7e Hemel | Appingedam
 Kano en Kajak verhuur Meedhuizen | Meedhuizen
 Sup Club Surfcentrum | Steendam
 Kanoverhuur Termunterzijl | Termunterzijl

Genieten aan het water in historisch Appingedam !
www.paviljoenoverdiep.nl - 0596-682550

De Smaak van Helmantel

Eigen werk - voorwerpen en beeldende kunst uit de collectie van Museum Helmantel
4 mei t/m 28 oktober 2023
 Geopend op donderdag t/m zaterdag van 13-17 uur

Museum Helmantel, Abt Emopad 2, 9922 PJ te Westeremden
info@helmantel.nl – 0596-551415
 Zie helmantel.nl voor rondleidingen, activiteiten en overige info

Verse producten rechtstreeks van de boerderij!

o.a. melk, yoghurt, kefir, kwark, roomboter, hangop, vla, (room-)ijs en black angus vlees

Zelfbediening
 7 dagen per week
 06.00 tot 22.00 uur

www.zandtsterboerenzuivel.nl

Goud- & Zilversmederij Atelier van Hulsen

Openingstijden Winkel:
 woensdag t/m zaterdag
 van 10.00-12.00 &
 van 13.00-17.00 uur

Dinsdag graag
 op afspraak.

Borgweg 38
 9914 PG Zeerijp
 0596 57 30 62

www.ateliervanhulsen.nl

LOPPERSUM, RIJKDOORBOEREN ENBESSEN

Een kathedraal van een kerk, villa's die in het Gooi niet zouden misstaan en een boeiende historie als handelsplaats en centrum van fruitteelt. Loppersum heeft een rijk verleden, maar ook in het Loppersum van nu valt veel te ontdekken.

Wie niet beter weet zou zich in een dorp in het Gooi wanen. Van het Lopster station leidt een stille laan met riante villa's en statige lindebomen naar Hotel Spoorzicht, dat helemaal in stijl is met de villa's. Tegenwoordig heeft Loppersum de twijfelachtige eer het epicentrum van het Groninger aardbevingsgebied te zijn, in eerdere tijden was het dorp de kern van fruitteelt, graan- en vlashandel. Boeren en bessen brachten het

dorp rijkdom. Geboren Lopster Tom Dijkstra weet er alles van. Als actief lid van de plaatselijke historische vereniging verdiepte hij zich in de geschiedenis van Loppersum. Samen dwalen we door heden en verleden. Eerst lopen we naar het station, met een mooi kunstwerk op het perron: twee bronzen reistassen. Ook het station was bepalend voor de welvaart van het dorp. "Het spoor bracht veel handel. Tot de jaren '60 leefde de streek van de fruitteelt, vooral bessen. Die gingen hier op de trein naar Delfzijl, om naar Engeland verscheept te worden. Daar waren ze dol op bessen. Vlas ging in grote hoeveelheden op de trein naar Vlaanderen, om linnen van te maken. Rijke herenboeren lieten in Loppersum graag een villa bouwen om te rentenieren. Met het spoor waren ze in een vloek en een zucht in Stad. En een geld dat ze hadden! In de jaren '50 had Loppersum vijf spaarbanken, dat zegt genoeg." De naam die steeds weer valt is die van Oeds de Leeuw Wieland. Deze hotelier, architect en aannemer bouwde eind 19e/begin 20e eeuw zo'n vijftig panden in het dorp, waaronder een aantal prachtige villa's. Allemaal in eclectische stijl - een mix van verschillende bouwstijlen door elkaar, een mix die maakt dat je blijft kijken naar de gevels.

TOP HONDERD

Over bouwen gesproken: overal in Loppersum wordt ge-, ver- en herbouwd. Als de aanleiding niet zo treurig was - aardbevingschade - gaf het aanleiding tot vrolijkheid. In de centrale Lagestraat en Hogestraat neuriën voorbijgangers mee met de bouwvakkersmuziek die uit de panden schalt. De Albert Heijn heeft de bouwperikelen al achter de rug. In 2015 was de super aan het Pastoriepad de eerste van Nederland in een aardbevingsbestendig gebouw. "Aardbevingsbestendiger noemen we het liever," legt Tom uit. "Dat betekent in Groningen dat je tot een schok van 5,0 op de schaal van Richter op tijd uit een pand kunt komen. Gelukkig was tot op heden 3,6 het hoogste, in 2012 bij Huizinge. Laten we hopen dat het nooit tot 5,0 komt."

Ook de kerk staat in de steigers. Die zal niet een metamorfose ondergaan tot een gebouw van houtskelet met ijzeren balken. De Petrus en Pauluskerk is de trots van Loppersum en wijde omgeving. De grootste dorpskerk van de provincie staat in een groene oase midden in het dorp. De boerenkathedraal, zoals zijn bijnaam luidt, heeft zijarmen, boognissen en koepelgewelven, een 16e-eeuws orgel, een 17e-eeuwse preekstoel, een toren met drie meter dikke muren en fresco's met Bijbelse taferelen van rond 1500 - daar mag je als dorp trots op zijn. Niet voor niets staat de kerk in de top honderd van unieke Nederlandse kerkelijke monumenten.

ZOUTWATERBAD

Het kan nóg unieker in Loppersum. Langs de oude Pomona-veilinghal (vlak bij het station, nu brandweerkazerne) lopen we naar de Badweg waar een bijzonder openluchtzwembad te vinden is: het enige zoutwaterbad in de provincie Groningen. In het voorjaar van 1933 werd het met de hand gegraven. "Diezelfde zomer zwommen de dorpelingen er al," weet Tom Dijkstra. "Het zoute water wordt van 112 meter diepte naar boven gehaald, er hoeft geen chloor bij, na een paar baantjes in zout water herstellen wondjes sneller en het is goed voor je huid," doceert hij.

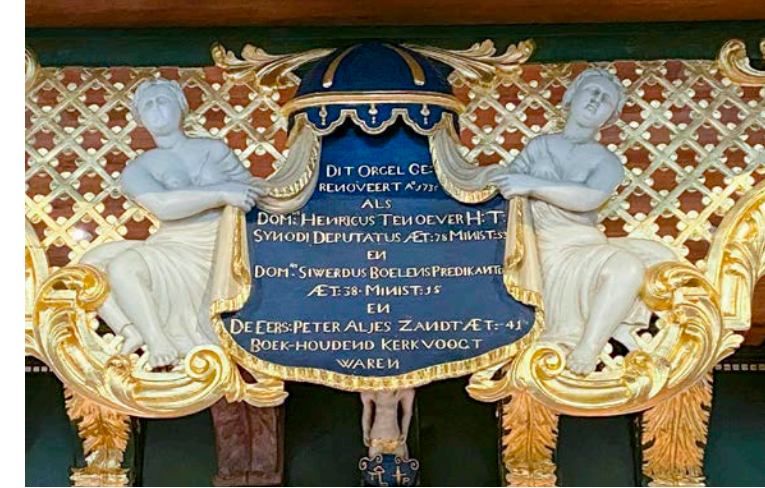

TUINBOUWSTRAAT

Koelhuis Pomona, aan de Pomonaweg (beide genoemd naar de Romeinse godin van de boomvruchten), wordt nog gebruikt door groenteboer Huis, die o.a. elke vrijdagmiddag op de markt in Loppersum staat. Kruisbessen of de beroemde Lopster Aalbeern (rode bessen) zijn er vrijwel niet meer. Vooral de straatnamen herinneren nog aan de tijd dat Loppersum het centrum van de bessenteelt was. We lopen door Appelhof, Tuinbouwstraat en Kersenlaan. Veel verdween in Loppersum, maar soms komen dingen ook weer terug.

Even buiten het dorp verbouwen Angela Rijnen en Piet Glas op de historische Eikemaheert appels, frambozen, pruimen, aardappelen en bloemen. Alles wat ze in hun boerderijwinkel verkopen komt van hun eigen land, is honderd procent biologisch en honderd procent met liefde verbouwd. En ze brachten de bessenteelt terug naar de vruchtbare grond van Loppersum.

DE STRAATNAMEN HERINNEREN NOG AAN DE TIJD DAT LOPPERSUM HET CENTRUM VAN DE BESSENTEELT WAS

DEU

WOHLSTAND DURCH BAUERN UND BEEREN

In Loppersum finden Sie prunkvolle Villen, das einzige Salzwasserschwimmbad der Niederlande (sehr empfehlenswert!) und eine Kirche im Stil einer Kathedrale. Jeden Freitagnachmittag findet auf dem Marktplatz vor der Kirche der Wochenmarkt statt. Loppersum gilt inzwischen als Epizentrum der Groninger Erdbeben infolge der Erdgasförderung. Der Supermarkt Albert Heijn am Pastoriepad ist der erste erdbebenbeständige Supermarkt des Landes. Früher war Loppersum das Zentrum des Obst- und vor allem Beerenanbaus. Die ehemalige Auktionshalle am Bahnhof und einige Straßennamen, wie Appelhof, Kersenlaan und Tuinbouwstraat, erinnern noch an diese Zeit. Zwischen dem Bahnhof und dem Hotel Spoorzicht bieten prunkvolle Villen hinter uralten Linden einen wahren Augenschmaus. Einst ließen reiche Bauern diese Villen bauen, um hier ihr Rentnerdasein zu genießen. Heute genießen wir alle die wunderbare Aussicht. Der eklektische Stil zieht den Blick immer wieder auf die Fassaden.

ENG

GO ON A PILGRIMAGE TO CONNECT WITH YOUR INNER SELF

Loppersum has enormous villas, the only saltwater pool in the Netherlands (recommended!) and a veritable cathedral of a church. Every Friday afternoon there's a market on the Marktplain near the church. Today Loppersum is best known as the epicentre of the Groninger earthquakes, caused by gas extraction. The Albert Heijn on the Pastoriepad is the first earthquake-proof supermarket in the country. Loppersum used to be the centre of fruit and in particular berry cultivation. The former auction hall near the train station and street names like Appelhof (Apple Garden), Kersenlaan (Cherry Lane) and Tuinbouwstraat (Horticulture Street) remind us of that. Between the train station and Hotel Spoorzicht you can enjoy the view of enormous villas hiding behind majestic linden trees. Rich farmers built these houses to enjoy after retiring. Now we do too. The eclectic style makes you want to keep admiring the façades.

ZIEN,DOEN EN BELEVEN IN LOPPERSUM

- **Hotel Spoorzicht & SPA Loppersum** combineert de grandeur van eind 19e eeuw met Groningse gastvrijheid, moderne kamers en een luxe spa met stoom- en zwembad, sauna's en jacuzzi. De spa is gevestigd in het oude raadhuis van Loppersum. Let op het oude gemeentewapen boven de deur: de sleutel van Petrus en het zwaard van Paulus (die van de kerk). Molenweg 11. - hotelspoorzichtspa.nl
  - **Markt**
Elke vrijdagmiddag is er markt op het Marktplain.
  - **De Eikemaheert**
De Eikemaheert is te vinden aan de Stedumerweg 28. - eikemaheert.nl
  - **Bloemenwinkel Bloom&**
Een festijn van kleuren en geuren. Hogestraat 10. - bloembinderij.nl
  - **De Molenshuur**
In de molenshuur naast korenmolen De Stormvogel zijn o.a. cake- en pannenkoekenmixen te koop. Geopend als de vlag uithangt (meestal op zaterdagmiddag). - zuzenzo-kunst.nl
  - **Zus Enzo**
In de wintermaanden verruult Zus Enzo (met o.a. giclées van Henk Helmantel) de zomerstek in Westeremden voor Loppersum. Naast Hotel Spoorzicht, Molenweg 13. - zuzenzo-kunst.nl
  - **Ger Warink Muziek**
Van heinde en verre komen (beginnende) muzikanten naar Ger Warink Muziek voor een vintage gitaar, ander instrument of versterker. De winkel zelf is niet groot, het assortiment wel. Lagestraat 7. - gerwarinkmuziek.nl
  - **De Wereldwinkel**
Van thee tot plaids en van chocola tot aardewerk: de Wereldwinkel heeft het. Fijne spulletjes voor een eerlijke prijs, fair trade en met Tourist Info. Hogestraat 19. - wereldwinkeloppersum.nl
  - **Lopster Harold Weistra**
begon een paar jaar geleden in zijn achtertuin met het telen van aroniabessen, naar verluidt de gezondste bes ter wereld. Vooralsnog alleen via zijn webshop te koop: - aronia-loppersum.nl
- Check altijd eerst de openingstijden op de betreffende website.*

11

KEER OPPAD MET DE KIDS

Buitenspelen in de natuur. Zandkastelen bouwen op het strand. Of de dieren van de Noordzee ontdekken in een aquarium. In Eemsdelta zijn vele avonturen te beleven. Leuk voor kinderen én ouders.

Muzee Aquarium Delfzijl

Maak kennis met havenstad Delfzijl. Leer alles over de scheepvaart, de Dollard en de Waddenzee. Bewonder modelschepen en oude scheepsvoorwerpen. Klim in de stuurhut en navigeer zelf over de woelige baren. In de aangrenzende bunker uit WO II bevindt zich het zeeaquarium met vissen, schaal- en weekdieren uit de Noord- en Waddenzee.

- muzeeaquarium.nl

De natuur in en zeehonden spotten

Bezoekerscentrum Dollard bij de Punt van Reide is hét startpunt voor je avonturen in het natuurgebied de Dollard. Klim naar de top om vogels te spotten. Of loop naar de zeehondenkijkwand, waar van mei t/m september zeehonden te zien zijn, zonder dat je ze stoort. Het centrum organiseert regelmatig activiteiten voor jong en oud.

- groningerlandschap.nl

Verhalen uit het verleden in Termunterzijl

Benieuwd hoe de Groningers vroeger droge voeten hielden bij stormen en ongewoon veel regen? Breng dan een bezoek aan gemaal Cremer. In het Visserijmuseum leer je meer over de visserij en haar verleden. Batterij Fiemel werd in de Tweede Wereldoorlog door de Duitsers aangelegd als onderdeel van de Atlantikwall. In de bunker is een kleine foto-expositie. Sluit de dag af met het eten van een visje in een visrestaurant.

- museumgemaalcremer.nl

- visserijmuseumtermunterzijl.nl

Voel je een echte molenaar

Eemsdelta is rijk bedeed met molens: korenmolens, pelmolens en poldermolens. Draait de molen of wappert er een vlag, dan is de molen meestal open voor bezoek. Tip: Bezoek de Nationale Molendagen, zaterdag 13 en zondag 14 mei.

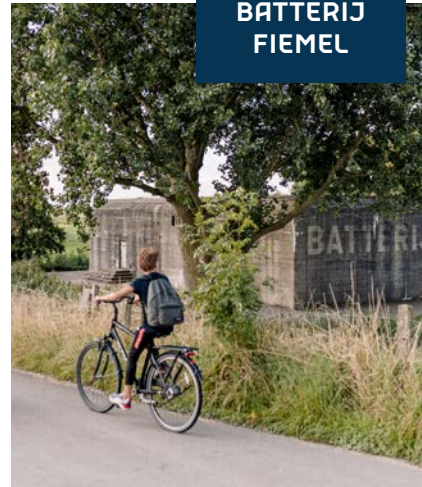
ZEEHONDENKIJKWAND

MUZEEAQUARIUM DELFZIJL

BATTERIJ FIEMEL

STRAND DELFZIJL

SPANNENDE SPEURTOCHT

Strand en zwemmen

Vanuit het centrum van Delfzijl sta je zo op het stadsstrand! Hier kun je je helemaal uitleven in het zand. Bezoek ook zeestrand Termunterzijl of het strandje bij Bierum voor een onvergetelijk dagje aan het Wad. Liever een zwembad? Breng dan een bezoek aan het unieke openlucht zoutwaterbad in Loppersum of ga vrij zwemmen in het overdekte zwembad Dubbelslag in Delfzijl.

- [optisport.nl/zwembad-](http://optisport.nl/zwembad-dubbelslag-delfzijl)

dubbelslag-delfzijl

- zoutwaterbad.info

Kanoën, zeilen en varen in Eemsdelta

Stap in de kano, op de sup of zeil actief mee op de Loodskotter over de Dollard. Het Damsterveer maakt tochten door historisch Appingedam. Kaarten zijn verkrijgbaar bij de Tourist Info Eemsdelta, Oude Kerkstraat 1, Appingedam. 0596-620300

- kanotermunterzijl.nl

- paviljoenoverdiep.nl

- Meedhuizen, 06 51 45 11 82

- indezevendehemel.net

- loodskotter.nl

Spannende speurtocht in Appingedam

Tijdens de speurwandeling 'Maffe Mick en de verdwenen spullen' is er iets raars aan de hand. De burgemeester zit met zijn handen in het haar, want hij weet niet wat er weg is. Help jij hem? Als je de juiste oplossing instuurt, ontvang je een echt speurneuzen certificaat!

- damsterwandelingen.nl

Bezoek aan Duitsland

Stap in Delfzijl aan boord van de 'Dollard' en maak de oversteek voor een dagje Ditzum of Emden. Het veer vaart driemaal per week van mei t/m september. Je kunt je fiets meenemen. Een dagje eiland is ook zo geregeld. Vanuit de Eemshaven vertrekt het veer naar het Duitse eiland Borkum. Tickets voor beide veren zijn verkrijgbaar bij de Tourist Info Eemsdelta, Zeebadweg 7A, Delfzijl. 0596 63 22 77

Spelen in de buitenlucht

Breng een bezoek aan de Kleine Polder in Termunterzijl. Een prachtig recreatiegebied met een zwemplas, strand, speeleiland én de uitkijktoren de Golf van Termunterzijl.

- groningerlandschap.nl/wat-wij-doen/projecten/de-kleine-polder/

Toren beklimmen

Beklim ook de kerk toren van de Ursuskerk in Termunten en geniet van een prachtig uitzicht over de Eems en de Dollard.

- kerktermunten.nl

Avondje uitje

Voor een geslaagd avondje uit ben je bij Bowlingcentrum Passe Partout aan het juiste adres! Wie gooit er als eerste een strike? Combineer het bowlen met een bezoek aan het buffetrestaurant.

- passepartoutappingedam.nl

N
W O
GRONINGEN MET EEN OMWEG DOOR
Z

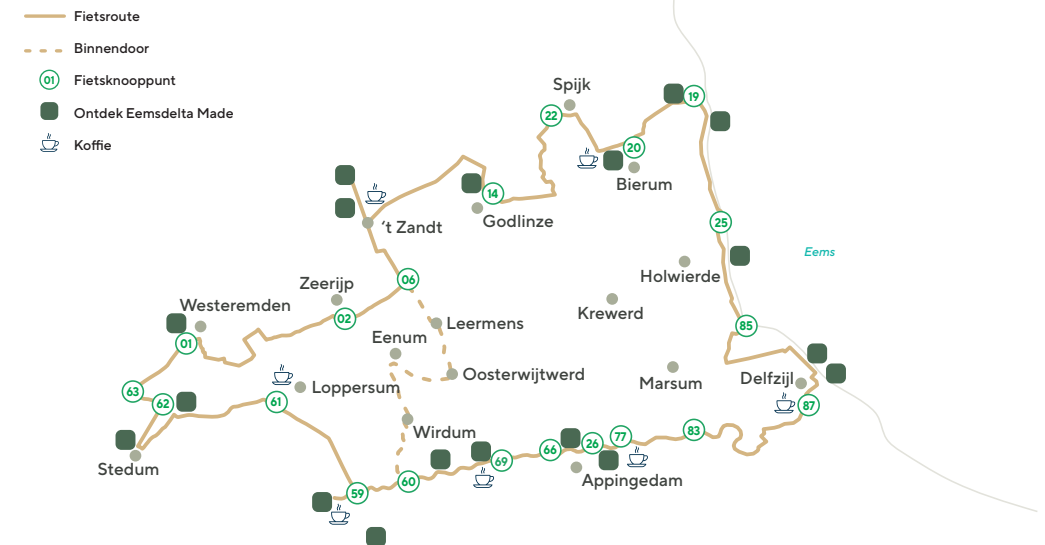
65KM

MADE IN EEMSDDELTA

De mensen, het landschap, de gebouwen, de kunst, de dieren, de producten op het land - die maken samen een gebied tot wat het is. Made in Eemsdelta is de titel van een prachtrondje op de fiets langs twintig ingrediënten van dit stukje Groninger land tegen de Eems aan.

Waar kun je een fietsroute langs twintig bijzondere plekken, mooie mensen en pure producten van Eemsdelta beter beginnen dan op de zeedijk van Delfzijl, aan de voet van het monument van Ede Staal? De zanger, die vooral over het leven op het Groninger platteland zong, ligt in de havenstad begraven en wordt daar blijvend geëerd met een zuil. Rond de zuil slingert een tekstdeel van zijn bekende *Credo - Mien bestoan*. Met de melodie van *Mien toentje* (mijn favoriete 'Staal' - over bonen, aalbeerns en eerdbeijen) in het hoofd fiets ik op de grens van land en Eems naar het noorden. De zuidwester wind helpt mee. Aan de overkant

van het water zie ik Duitsland liggen. Grote schepen koersen naar de haven van Emden. Niet alleen het verkeer op de Eems, ook de Eems zelf is constant in beweging. Twee keer per dag wisselen eb en vloed elkaar af. De Eems en de zuidelijker gelegen Dollard maken deel uit van UNESCO Werelderfgoed Waddenzee, het meest natuurlijke natuurgebied van Nederland.

Loeiverse melk

Wij Nederlanders zijn groot in het bouwen van dijken. Daar hoort ook experimenteren bij. En dat gebeurt volop bij Hoogwatum, met een dubbele dijk. In Hoogwatum woont ook Pia, de Wikster (heks) van het Wad. Bij het Rustpunt op haar erf, de Wiksterstee, rust ik uit met een kop wiksterthee. Dat ik hier een keer terugkom om te fietsen, weet ik na een paar kilometer al. Wat is de lucht blauw, het gras groen, de zee zilt. Wat zijn de mensen onderweg open en vriendelijk en wat valt er veel te zien en te doen. In de Luingahof in Bierum worden thee en verse sappen geschonken in de boomgaard, Landgoed De Camping in 't Zandt is een levendige ontmoetingsplaats met van-alles-en-nog wat aan activiteiten en bij Zandtster Boerenzuivel tap je een fles loeiverse melk voor onderweg.

Sleutel bij de buren

En er is kunst. Bijna elk dorp heeft zijn eigen kerk. Tópkunstenaars vind ik de bouwers van deze pronkstukken, die er vaak al staan sinds de 12e of 13e eeuw. Het mooiste is dat ze vrijwel allemaal te bezoeken zijn. Als er al geen bordje 'Open' bij de deur staat, is de sleutel vaak bij de buren af te halen. Helemaal alleen, dwalend door zo'n verstillid kerkje, lijkt de rest van de wereld even heel ver weg. In de Bartholomeüskerk in Stedum ligt het stoffelijk overschot van Adriaan Clant in een rijkversierd marmeren praalgraf. Clant speelde een belangrijke rol bij de Vrede van Münster en dus bij het ontstaan van het huidige Nederland. Andere kunst is te vinden in Westeremden, in het museum van Henk Helmantel, de

ZANDTSTER
BOERENZUIVEL

beroemde realistische schilder. Henk schildert vooral stillevens en voorwerpen 'met een verleden', zoals bijvoorbeeld de kerken in zijn omgeving. Sla ook het winkeltje Zus Enzo niet over, met giclées van Helmantels werk en veel meer mooie kunstobjecten van groot tot klein. Alleen het korte wandelingetje over de wierde tussen kerk, museum en winkeltje is al een genot.

Witte staartpunt

Maar dan weer op de fiets. Langs borgen en landhuizen - ik weet niet wat het is, maar altijd als ik zo'n voorheen adellijk erf oprijd, ga ik wat rechter op mijn fiets zitten. Ik recht mijn rug ook om de blaarkoppen in hun goedmoedige ogen te kunnen kijken. Wat een mooie beesten zijn dat met hun gekeurde kringen ('blaren') rond de ogen.

DREWES WILDEMAN

ROB MØHLMANN

Er komt geen eind aan de plekken om te bezoeken. Maar wel bijna aan de dag. Omdat ik toch ga terugkomen bewaar ik een bezoekje aan museum Møhlmann en landschapsschilder Leen Kaldenberg. Alleen daarméé kan ik al een dag vullen. Maar reken maar dat ik dan mooi wel het hele rondje opnieuw ga fietsen.

Check altijd eerst de openingstijden op de betreffende website.

TIP

Eemsdelta kent veel bijzondere, mooie en markante mensen. Van een schilder die tot in perfectie fruit schildert dat je zo van het doek wilt eten. Tot een heks die het Wad als haar werkgebied heeft. En een 'wilde man' met een hoofd vol plannen om van zijn terrein de meest sociale plek van het noorden te maken.

Pure producten kent de regio legio; zo brengt de boomgaard van de Luingahof overvloedig veel heerlijke appels voort. De zuiverste zuivel van 'Eemsdelta koeien' is te vinden in Appingedam, Meedhuizen en 't Zandt. En dan is er ook nog het Wonder van Scheemda, een rijke erwt. Nieuwsgierig geworden? Pak de fiets en ontdek Eemsdelta van een heel andere kant.

Lengte ca. 65 km
Verkrijgbaar bij
Tourist Info Eemsdelta.

Meer informatie op:
visiteemsdelta.nl

LANDGOED EKENSTEIN

DEU

MADE IN EEMSDELTA

Die Menschen, die Landschaft, die Gebäude, die Kunst, die Tiere, die Produkte auf dem Land - sie alle zusammen machen das Gebiet zu dem, was es ist. Made in Eemsdelta ist eine malerische Fahrradrouten entlang von zwanzig Glanzstücken dieses Fleckchens Groninger Land an der Ems. Die Luft ist blau, das Gras ist grün, die See ist salzig, die Menschen sind offen und freundlich und überall gibt es viel zu sehen und zu erleben! Im Luingahof in Bierum trinken Sie frische Säfte von den Bäumen des eigenen Obstgartens, bei Zandtster Boerenzuivel zapfen Sie sich eine Flasche Milch frisch von der Kuh und Sie bewundern zeitgenössische Kunst in den Museen und Ateliers. Besonders gut lässt sich die Kunst der Natur auf dem Seedeich erfahren, es gibt hier Burgen und Landhäuser und natürlich die „Blaarkoppen“ - die gutmütigen Groninger Rinder.

ENG

MADE IN EEMSDELTA

The people, the landscape, the buildings, the art, the animals, the products in the field - they make an area what it is. Made in Eemsdelta is a beautiful bicycle ride along twenty ingredients in this piece of Groninger land along the Eems. The sky is blue, the grass green, the sea salty, the people welcoming and friendly and there's so much to do and experience! In the Luingahof in Bierum you can drink freshly-made juices from the trees in their own orchard, at Zandtster Boerenzuivel you can fill a bottle of ultra-fresh milk and there's a plethora of contemporary art to admire in museums and artists' studios. Nature's art can be experienced on the sea dike, there are fortresses and manors and of course Blaarkoppen, those good-natured Groninger cows.

SAMENEEN STERKDUO

Een ruwe zeebonk naast een stadse juffer, zo werden de buurplaatsen Delfzijl en Appingedam eens omschreven. Veel treffender valt het niet te verwoorden. Delfzijl is stoer, zelfs een beetje ruig, zoals een havenstad hoort te zijn. Het kleine, historische Appingedam heeft stadse allures, op een verfijnde manier. Hoe verschillend ook, samen vormen ze een sterk duo.

DELFSIZEIL

WELVAART EN AVONTUUR

Een brede autoweg leidt naar het centrum van Delfzijl, moderne, golvende hoogbouw kijkt uit over de Eems. Daar zou ik zo willen wonen! Een echte eyecatcher is de strakke houten fiets- en voetgangersbrug, de Diekloper. Deze verbindt het centrum met het nieuw aangelegde stadsstrand plus boulevard. Al gauw doemen ook havenkranen, pontons, hijskranen, scheepsdokken en hefbruggen op. Delfzijl leeft met de zee. De zee bracht de stad (Delfzijl was een van de laatste Nederlandse plaatsen die stadsrechten kreeg in 1825) welvaart en avontuur.

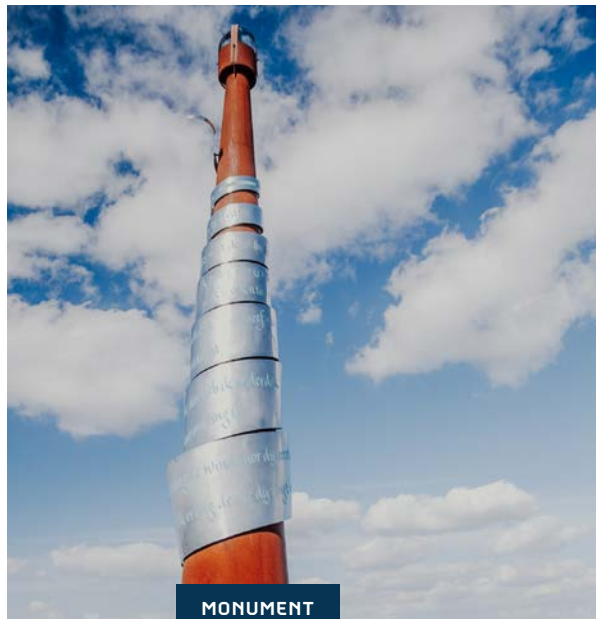
De gevel van het hoofdkantoor van Wagenborg (wereldwijde maritieme transporten en logistiek) aan de Marktstraat is versierd met de tekens van de dierenriem: vroegere zeelui bepaalden hun positie aan de hand van de sterren. Om de hoek, aan de Landstraat, staat de voormalige Zeevaartschool Abel Tasman, die al sinds 1856 zeebonken opleidt. En nog steeds, echter in een nieuw jasje en onder een andere naam. Noorderpoort, gevestigd in een supermodern gebouw uitkijkend over de haven, biedt diverse maritieme opleidingen aan.

COMMISSARIS MAIGRET

Het station heeft heel wat zee- en handelslieden en maritieme studenten zien komen en gaan. Het gebouw ziet er nog vrijwel net zo uit als toen het in 1884 werd opgeleverd: een robuust pand in rode en gele stenen en een perronluifel met gietijzeren zuilen. De beroemde schrijver Georges Simenon kwam in 1929 niet per spoor naar Delfzijl maar aan boord van zijn eigen kotter. Averij op zee dwong hem naar de dichtstbijzijnde haven: Delfzijl. Terwijl zijn schip gerepareerd werd

had Simenon uitgebreid de tijd om de stad te verkennen en als setting te gebruiken voor zijn eerste roman in de Maigret-serie: Maigret in Holland. Simenon wordt in Delfzijl nog altijd met twee standbeelden geëerd: bij het Jaagpad staat Jules Maigret met zijn onafscheidelijke pijp en bolhoed. Tegenover het station een opengeslagen boek met een fragment uit Maigret in Holland en een plattegrond van Delfzijl.

EN MEEUWEN, NATUURLIJK KRIJSEN HIER MEEUWEN

MONUMENT
EDE STAAL

DE DIEKLOPER

HAVEN

MAIGRET

BIJTEN

Ook het bezoek van Michiel de Ruyter in 1665 wordt niet vergeten. Hij lag twee weken met zijn vloot op de rede van Delfzijl om aan de Engelsen te ontkomen. De plaatselijke kunstschildervereniging De Stalmeesters maakte er een mooie schildering van op de keermuur naast de Kleine Waterpoort. Aan de Nieuweweg ontdek ik meer muurschilderingen van deze virtuozen met kwast en penseel. Ik sta lang stil bij hun platen van water en schepen. Mooi gedaan. Ik zwerf door het centrum. Er wordt driftig gezaagd en getimmerd. Veel huizen hebben te lijden gehad van de aardbevingen. In de opgeknapt panden zijn leuke nieuwe zaakjes gekomen. Delfzijl leeft! Voor ik het weet sta ik weer aan het water. Dat gaat hier zo'n beetje vanzelf. Een gigantisch schip van Wagenborg ligt in de haven, plezierjachten meren af, scheepslui met zware tassen over de schouder schepen in. En meeuwen, natuurlijk krijzen hier meeuwen. Een man zit te vissen. Al dertig jaar lang komt hij elke week uit Assen naar zijn vaste stekje aan deze havenkade. "Hier bijten ze het best."

CENTRUM KERK

ZIEN, DOEN EN BELEVEN IN DELFZIJL

– In het **MuzeeAquarium** ontdek je het onderwaterleven van de Wadden- en Noordzee, de geschiedenis van Delfzijl en de scheepvaart.
- muzeeaquarium.nl

– **Bezoek Duitsland:** Steek met het fiets-voetveer over naar het Duitse Ditzum (via Emden). Voor afvaarten kijk op:
- dollard-route.de/nl/veerboot-dollard

– Als je toch op de dijk bent, wandel lekker een stukje door met UNESCO Werelderfgoed Waddenzee aan je zijde. Uitwaaien op z'n best!

– **Riv & Ro** is een hippe modezaak met kleding, tassen, schoenen en sieraden. Waterstraat 65.
- rivenro.nl

– Op de zeedijk staat het **Loodsmonument** ter herinnering aan de tientallen mannen die tijdens de uitoefening van hun werk 'op zee bleven'.

– Lekker **lunchen** kan op het terras bij De Boegschroef aan de haven en bij 't Lokaal. Ook leuk & lekker: Brasserie 1884 in het station, Brasserie Ziel en het Eemshotel.
- lokaaldelfzijl.com

– deboegschroef.nl
- brasserieziel.nl
- brasserie1884.nl
- eemshotel.nl

– Een schitterende zaak van een stoere dame is **Takkenwijken**, met bloemen die een verhaal vertellen. Schoolstraat 40.
- detakkenwijken.nl

– Elke woensdag is er **markt** in het centrum.

– Bij de Tourist Info Eemsdelta in het MuzeeAquarium en bij de Tourist Info in het Eemshotel en de HEMA is toeristische informatie verkrijgbaar.

– *Check altijd eerst de openingstijden op de betreffende website.*

STATION DELFZIJL

Station Delfzijl, het eindpunt van de spoorlijn Groningen – Delfzijl. Het station werd geopend in 1884 en heeft een fraaie perronoverkapping in de stijl van art nouveau.

DE DIEKLOPER

De Diekloper, dát is de naam van de loopbrug tussen het centrum van Delfzijl en de boulevard. Een fraai staaltje brugarchitectuur. Bijzonder is de knik.

DE DOLLARD

Vanaf de dijk heb je een prachtig uitzicht over de Eems-Dollard. Een plek waar het zoete water van de Eems geleidelijk overgaat in het zoute water van de Waddenzee.

#ergaatnietsboveneemsdelta #visiteemsdelta
#gelukkigigbenjeineemsdelta

APPINGEDAM

'KADOOTJE'

De entree van Appingedam is... anders. Met de bochten van het Damsterdiep mee, rijd ik naar Appingedam. Rechts het water, links veel groen. En tussen het groen Landgoed Ekenstein. Wat een binnenkomer! Het 17e-eeuwse landhuis herbergt nu een hotel-restaurant, omringd door een park met vijvers en slingerende paden. Het landgoed is de perfecte opmaat naar Appingedam. Het stadje (ja echt, ook Appingedam kreeg stadsrechten, al in 1327) heeft lastige tijden gehad, maar beleeft duidelijk een revival. Net als in Delfzijl wordt her en der verbouwd en versterkt, maar overal voel je: Appingedam heeft allure. Edelsmid Henk Peperkamp bevestigt het in zijn winkel/atelier aan de Dijkstraat: fijne, handgemaakte sieraden in vitrines, prachtige werken van zijn vrouw, realistisch schilder Jantina Peperkamp, aan de muren.

"Drie jaar geleden kwamen we vanuit het midden van het land naar Appingedam. We werden allebei meteen verliefd. Op de plaats en op de mensen. Het is een kadootje om hier te mogen wonen." Hij heeft het nog niet gezegd of de buurman

HENK PEPERKAMP

van de doe-het-zelfwinkel aan de overkant loopt binnen. Gewoon om even hallo te zeggen. "Dat bedoel ik," zegt Henk. "Het is hier gemoedelijk. En het wordt steeds mooier. Er wordt nu nog hard gewerkt en er staan panden leeg omdat ze wachten op versterking, maar je ziet nu al dat in elk opgeleverd pand een leuk nieuw zaakje komt: er is net een paar deuren verderop een galerie/kunstuitleen geopend en een vega-lunchroom. Het duurt niet lang meer, dan hebben we de mooiste winkelstraat van Groningen."

VROUWENBRUG

Ik zwerf verder. Maak een praatje met een man die heerlijk op z'n gemak op de brug bij de kerk staat te staan. Ik bewonder de Vrouwenbrug met zijn sierlijke gietijzeren leuning en goed zicht op de hangende keukens die Appingedam beroemd maakten. Ik koop een zak drop op de markt, wip even binnen bij de kleurrijke Galerie, Kunstuitleen & Cadeauwinkel ArtChoices. Eigenaar Brigitta Meijer heeft net haar hele hebben en houden vanuit Hoofddorp verhuisd en ze is al net zo lyrisch over haar nieuwe woonplaats als collega-middenstander Henk Peperkamp. "Stugge Groningers? Hoe dat vooroordeel in de wereld is gekomen weet ik niet. Ik ontmoet hier alleen maar lieve en behulpzame mensen." Ik loop kris kras door het stadje, bekijk de oude gevels aan de Solwerderstraat, zit in het muziekkoepletje tussen de jachthaven en de overweldigend grote kerk en vermaak me opperbest.

De sfeer, de mensen die overal op straat een praatje maken, de vele bezienswaardigheden... Appingedam mag wat mij betreft hoog op de lijst van populaire Nederlandse stedentrips. En het gaat nóg mooier worden.

APPINGEDAM

BRIGITTA MEIJER

ZIEN, DOEN EN BELEVEN IN APPINGEDAM

– De **markt** op zaterdag aan de voet van de middeleeuwse Nicolaïkerk, met veel verse producten uit de omgeving.

– De **Nicolaïkerk**, de grootste kerk in de Groninger Ommelanden.
- nicolaïkerk-appingedam.nl

– Wát een leuke plek voor koffie met taart: **'t Gouden Appeltje** staat bijna in het water van het Damsterdiep. Met cadeaukast. Gouden Pand 1.
- tgoudenappeltje.nl

– Nét zo leuk en met terras aan het water: **Vegan Deli Shop**. Ook voor afhalen. Dijkstraat 51.
- vegandeli-appingedam.nl

– **Museum Stad Appingedam** verhaalt over de geschiedenis en ontwikkeling van de stad en het achterland Fivelingo.
- museumstadappingedam.nl

– Nog een fijn en trendy terras, net buiten het centrum en ook aan het water: **Paviljoen Overdiep**.
- paviljoenoverdiep.nl

– Vorig jaar heeft Tessel Peters **In de zevende Hemel** geopend. Van alles (thee, sap, ijs, broodjes, koffie, gebak, wafels) heeft ze keus uit zeven soorten.
- indezevendehemel.net

– **Restaurant De Basiliek**. Verrassend, vers en lokaal eten in de bijzondere ambiance van de voormalige Sint-Nicolaaskerk. Solwerderstraat 45-47.
- restaurantdebasiliek.nl

– **De Groninger Zilverkamer** herbergt een bijzondere collectie, uitsluitend Gronings, zilver.
- degroningerzilverkamer.nl

– Breng een bezoek aan **de oudste synagoge** van de provincie Groningen.
- synagogeappingedam.nl

– **Museum Møhlmann** is een 'onafhankelijk museum voor kunst die wat voorstelt'. De ambiance van de monumentale herenboerderij De Muzenheerd doet de rest. Met beeldentuin.
- museummohlmann.nl

– Een kano huren om de stad vanaf het water te bekijken kan bij **Paviljoen Overdiep**.
- paviljoenoverdiep.nl

– Of sup door de diepen van Appingedam. Sups zijn te huur bij **In de Zevende Hemel**, zie hiernaast.

– Je lekker laten varen? Stap dan aan boord van rondvaartboot **Het Damsterveer**
- uitjesineemsdelta.nl

– *Check altijd eerst de openingstijden op de betreffende website.*

EEMSDelta

DEU

WIE UNTERSCHIEDLICH NACHBARN DOCH SEIN KÖNNEN

Ein rauer Seebär und das städtische Fräulein: das sind Delfzijl und Appingedam. Delfzijl ist rau, sogar ein wenig schroff, ganz wie es sich für eine Hafenstadt geziemt. Delfzijl lebt mit dem Meer. Die See brachte der Stadt Wohlstand und Abenteuer. Möwen fliegen durch die Straßen, die Wasserseite der Stadt wird durch Kräne und Schiffsdocks dominiert. Der neue Stadtstrand mit Boulevard und der modernen Fußgänger- und Fahrradbrücke „Diekloper“ sind ein Hingucker erster Klasse. Das historische Appingedam hat das Ambiente einer Kleinstadt. Dieses „städtische Fräulein“ ist bekannt für ihre Silberschmiede und hübschen Fassaden und für ihre Brücken über das Damsterdiep mit den zierlichen gusseisernen Brückengeländern. Ebenso wie in Delfzijl finden auch in Appingedam jede Menge Umbauarbeiten statt, um die Erdbebenschäden zu reparieren. Beide Orte werden also immer noch schöner. Und so unterschiedlich sie auch sind, gemeinsam bilden sie doch ein starkes Duo.

ENG

HOW DIFFERENT NEIGHBOURS CAN BE

A rough seaman and an urban lady: that's what Delfzijl and Appingedam are. Delfzijl is tough, even a bit rough, as a port city should be. Delfzijl lives with the sea. The water has brought the city prosperity and adventure. Seagulls fly through the streets, cranes and ship docks dominate the skyline by the waterfront. The new city beach with a boulevard and the modern 'Diekloper' bicycle and pedestrian bridge are first-class eye-catchers. Historical Appingedam has urban appeal. This lady is known for her silversmithing, beautiful façades and the graceful cast-iron railings that adorn the bridges over the Damsterdiep. Just as in Delfzijl a great deal of construction is going on in Appingedam in order to repair the damage caused by earthquakes. Both will become even more beautiful in the future. And as different as they might be, together they form a strong duo.

ONTDEK DE PARELS VAN HET WAD

Ontdek het Unesco Werelderfgoed Waddenzee en ontvang maandelijks de mooiste verhalen, tips én winacties in je mailbox. Scan de QR-code en schrijf je in voor de nieuwsbrief van Visit Wadden.

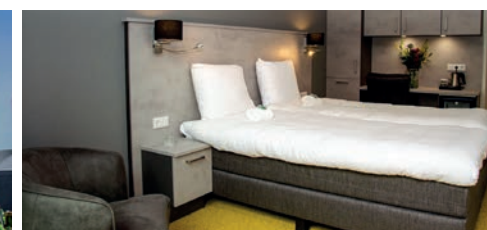

WADDEN

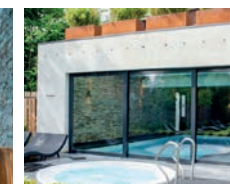
visitwadden.nl

Ontdek het vernieuwde Hotel Spoorzicht & SPA

- 37 nieuwe hotelkamers met airco
- Meerdere zalen voor events
- Nieuw, zonnig en ruim terras
- Culinair genieten
- Verrassend luxe SPA
- 7 luxe long stay appartementen

SPA Loppersum, hét adres voor ultieme ontspanning

EENUNIEKE DAGUIT

Een familiedag, teamuitje, op stap met een vereniging of heb je iets te vieren? Kom deze dag beleven in Eemsdelta en laat je verrassen door de vele mogelijkheden. Kijk op uitjesineemsdelta.nl voor meer inspiratie.

— Arrangement 'Veelzijdig Appingedam'

Start de dag met koffie of thee en iets lekkers. Vervolgens maak je een stadswandeling door Appingedam onder leiding van een enthousiaste stadsgids. Tijdens deze wandeling vertelt de stadsgids meer over de geschiedenis en laat hij mooie en bijzondere plekken van Appingedam zien. Na de uitgebreide lunch ligt de rondvaartboot klaar voor vertrek. Een overdekte, karakteristieke houten punter. Langzaam varend door de grachten ontdek je Appingedam van een andere kant. Je krijgt een uniek kijkje op de hangende keukens en de vele bijzondere historische huizen en gebouwen.

Groepen & individueel

— Zeilen op de Dollard mét natuurgids

Stap in Delfzijl aan boord van de Loodskotter en zeil mee de Dollard op. Een gids vertelt over de unieke natuur, eb & vloed en Waddenzee Werelderfgoed. Ook voor niet-zeilers een unieke beleving!

Groepsuitje

— Appingedam te voet

Op pad met een professionele stadsgids langs de highlights van Appingedam. Uit te breiden met een bezoek aan de synagoge, gereformeerde kerk en/of Nicolaikerkerk.

Groepen & individueel

— Ontdek de wereld van koffie

Erik Poelstra neemt je mee in de wereld van koffie in zijn ambachtelijke branderij 'Maalwerk Koffie'. Reserveer de workshop 'koffie proeven' of het uitgebreide arrangement 'leer je eigen koffiebranden'.

Groepsuitje

— Varen door Appingedam

Stap aan boord van het Damsterveer en ontdek de historische stad Appingedam vanaf het water. Je vaart onderlangs de hangende keukens en krijgt een mooi uitzicht op de onlangs gerestaureerde Kalkoven De Fivel.

Groepen & individueel

Combineer verschillende uitjes tot een unieke dag uit! Heb je liever een op maat gemaakt programma? Mail je wensen naar uitjes@visiteemsdelta.nl.

Voor meer informatie check de website uitjesineemsdelta.nl

KERKEN: OORDEN VAN BEZINNING

Verheven boven het omringende land zijn de kerken niet te missen. Eemsdelta telt een flink aantal wierdekerken uit de late middeleeuwen. Magische plekken zijn het, oorden van bezinning. Het mooiste is dat je er meestal zo binnen kunt lopen.

Leermens, Zeerijp, Loppersum, Eenum: wie op de weg tussen de akkers 360° graden in het rond draait ziet de kerktorens van vier dorpen. En daar in het noorden, is dat niet de spits van 't Zandt? Stap je op de fiets, dan zul je er nog veel meer tegenkomen. Net als de rest van Noord-Groningen en Noord-Friesland grossiert Eemsdelta in laatmiddeleeuwse kerken. Nergens anders in Europa zijn zo veel kerken uit de 11e, 12e en 13e eeuw te vinden als langs de Waddenkust. Overal piept weer een nieuwe spits tussen de bomen omhoog. Ze zijn ook niet makkelijk te missen, want ze zijn letterlijk verheven boven het omringende land.

BOVEN OP DE WIERDE

Voordat monniken begonnen met het aanleggen van zeedijken, moesten de inwoners van het moerassige land aan het wad vaak vluchten voor het wassende water. Dat kon alleen door de hoogte in te gaan. Van mest, vruchtbare klei en plantenresten bouwden ze wierden (die in Friesland terpen heten) van vaak enkele meters hoog. Het begon met huiswierden, later werden er grotere opgeworpen, de dorpswierden. De kerk kwam in het midden te staan. Halverwege de 19e eeuw werd ontdekt hoe vruchtbaar de aarde van de wierden was. Arbeiders groeven de terpen en wierden op grote schaal af, schippers vervoerden de aarde naar arme zandgronden, vaak in Drenthe, waar de boeren het als mest gebruikten. Complete wierden werden zo met de grond gelijk gemaakt. Alleen als er een kerk op stond, werd het middelste deel van de wierde gespaard. Zo komt het dat we - gelukkig - de kerken nog hebben. Magische plekken. Oases van stilte. Oorden van bezinning. Ze werden gebouwd van bakstenen uit Groninger klei. Ze doorstonden stormen, overstromingen, aardbevingen en de eeuwen. Nog altijd vormen ze het middelpunt van de dorpsgemeenschappen. Soms, zoals in Spijk, hebben ze zelfs hun perfecte radiale structuur nog, met een ronde slotgracht en straten en paden die als in een stervorm naar de kerk leiden.

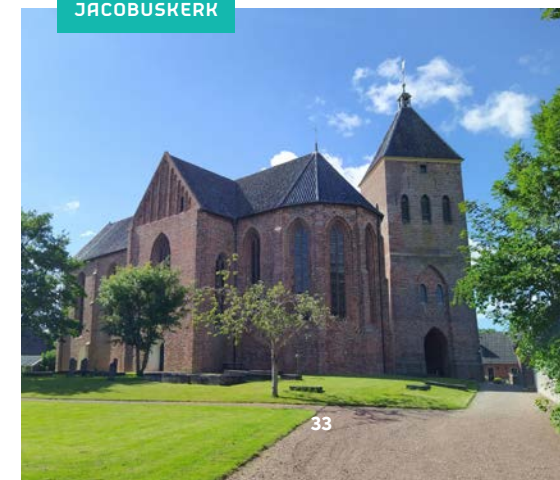
RELIGIEUS ERFGOED

Groninger Kerken beheert en restaureert meer dan 95 kerken in de provincie, een schat aan religieus erfgoed. Erfgoed dat gezien en beleefd mag worden. Meestal geeft een bordje bij de kerkdeur aan of de kerk open is. Of er staat bij de deur aangegeven bij wie van de burens de sleutel af te halen is. Voor meer informatie over de kerken en een agenda met activiteiten: - groningerkerken.nl

De middeleeuwse kerken in Eemsdelta zijn ook magische plekken voor muziek, theater, kunst en verhalen. Ieder jaar neemt het festival Terug naar het begin bezoekers mee naar voorstellingen op originele plekken: van een boerenkathedraal tot een voormalig bedevaartsoord of een oude synagoge. Fietsend van de ene naar de andere wierde word je steeds weer verrast door een unieke performance op een bijzondere locatie. Ook op ontdekkingstocht? Dit jaar is Terug naar het begin op 2, 3 en 4 juni. - terugnaarhetbegin.nl

JACOBUSKERK

TERUG NAAR HET BEGIN

DE ANDREASKERK

EENBEZOEK MEER DAN WAARD!

Groningen staat ook wel bekend als Orgeltuyn van Europa. Nergens ter wereld zijn zo veel unieke orgels uit de periode 1500-1800 bewaard gebleven. Het orgel in de dorpskerk van Eenum werd in 1704 gebouwd door de Duitser Arp Schnitger. Meerdere kerken in Groningen zijn 'gezegend' met een oorstrelend orgel van de hand van Schnitger.

– De **Mariakerk** in Krewerd bezit het op één na oudste bespeelbare orgel (1531) van Nederland. Het doksaal (de wand die het schip van de kerk scheidt van het priesterkoor) is gemetseld. Alle andere doksalen in Nederlandse kerken zijn van hout.

– De **Sebastiaankerk** in Bierum valt op door een enorme boogvormige steunbeer onder de toren. Bij restauraties

zijn schilderijen van Christus, Maria en de heiligen Catharina en Sebastiaan tevoorschijn gekomen.

– Naast de torenloze **kerk Solwerd** in Appingedam staat een houten klokkenstoel, een zeldzaam verschijnsel in Groningen.

– Aan de noordzijde van de **Donatuskerk** in Leermens zitten drie lage venstertjes. Deze hagioscopen (letterlijk: zicht op heiligen) geven zicht op het altaar. Mensen die niet in de kerk mochten komen, lepralijders bijvoorbeeld, konden zo toch de mis volgen. Het kerkhof van Leermens is één en al poëzie. De, voornamelijk 19e-eeuwse, stenen en zerken bevatten een bonte verzameling grafgedichten.

– Ook de **Jacobuskerk** in Zeerijp staat bekend om zijn waardevolle orgel en bijzondere akoestiek. Orgelconcerten trekken er veel publiek. Op de los van

de kerk staande toren staat een windvaan in de vorm van een engel met bazuin.

– De gewelven van 'boerenkathedraal' **Petrus en Pauluskerk** in Loppersum zijn versierd met fresco's van rond 1500. Het prachtige orgel (uit 1562) trekt organisten vanuit het hele land.

– Het oudste gedeelte van de **Andreaskerk** in Westeremden dateert uit 1238. Ondanks vele veranderingen door de eeuwen heen, doet de kerk nog altijd middeleeuws aan. Schilderingen uit de 13e en 15e eeuw sieren de gewelven. Het geldt voor bijna alle genoemde kerken: ze staan op prachtige, verstilte en beboomde wierden. De Andreaskerk spant wel haast de kroon. Met hoge bomen, een klein pleintje en de naastgelegen weem (pastorieboerderij) waar schilder Henk Helmantel zijn werk exposeert, is het een onovertroffen romantisch plekje.

JEDE WARFT IHRE EIGENE KIRCHE

Nirgendwo anders in Europa findet man so viele Kirchen aus dem 11., 12. und 13. Jahrhundert wie entlang der Wattenmeerküste. Überall sieht man die Spitzen der Kirchtürme zwischen den Bäumen herausragen. Übersehen kann man sie ohnehin kaum, denn sie heben sich im wahrsten Sinne des Wortes vom umringenden Land ab. Bevor die Mönche mit dem Bau der Seedeiche begannen, suchten die Bewohner der Küstenregion ihr Heil auf selbst angelegten Wohnhügeln, den sogenannten Warften (niederl. Wierden). An der höchsten Stelle der Warften erbauten sie ihre Kirchen. Heute haben diese Stellen eine magische Ausstrahlung. Oasen der Stille. Orte der Besinnung. Fast alle Dörfer haben ein solches Wunder aus Stein, das Stürme, Flutkatastrophen, Erdbeben und die Jahrhunderte überdauert hat. Mit einer wertvollen Orgel, Fresken aus dem 14. Jahrhundert, Gemälden von Heiligen aus dem 13. Jahrhundert oder einem Glockenturm: jede dieser Kirchen hat etwas Einzigartiges. Ein Schild an der Tür zeigt an, ob die Kirche geöffnet ist.

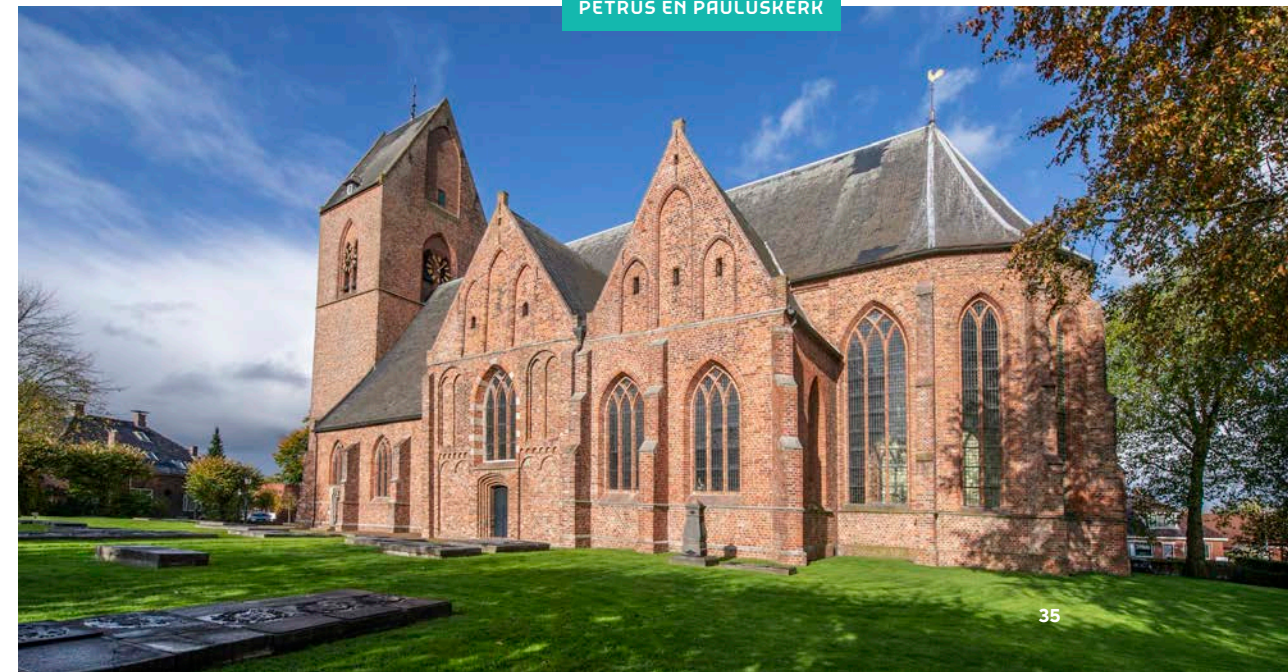
DEU

A CHURCH ON EVERY MOUND

Nowhere else in Europe can so many churches from the 11th, 12th and 13th century be found as along the Wadden coast. You can see steeples popping up between the trees everywhere. They're also hard to miss because they're literally elevated above the surrounding landscape. Before monks began building the sea dike the occupants of the coastline fled to man-made habitable mounds, the so-called 'wierden'. On the highest point of the mounds they built their churches. They are magical places now. Oases of tranquillity. Places of contemplation. Almost every village has one of these stone wonders that has survived storms, floods, earthquakes and time. With a valuable organ, the 14th-century frescos, 13th-century depictions of saints or a bell tower: they all have something unique. A sign by the door indicates whether the church is open.

ENG

PETRUS EN PAULUSKERK

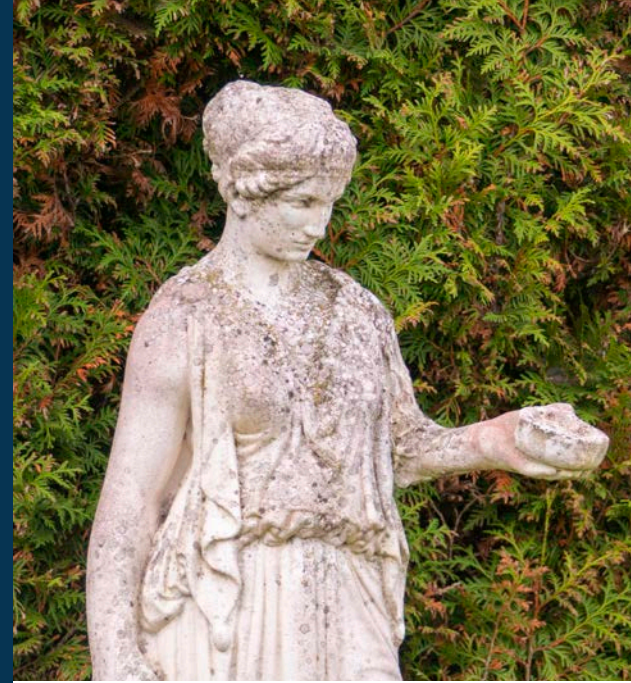

ROBERTO
SANTANERA
BRENGT

EENFLINKE VLEUG ITALIËIN GODLINZE

“Mijn lichaam is Nederlands, mijn bloed Italiaans,” zo omschrijft hij het. Hij noemt zichzelf ook een entertainer en ‘een beetje patserig’. Wie is Roberto Santanera uit Godlinze?

“ALS IK HET KERKJE VAN GODLINZE ZIE, BEN IK GELUKKIG”

Hij komt aangesneld uit de keuken. Er was een probleem met de afvoer, hij was net bezig de tegels weer in de keukenvloer te leggen. “Kom binnen, ik was even aan het tegelen. Ga zitten. Koffie? Thee?” Razendsnel schiet Roberto Santanera van de ene rol in de andere. Gisteravond maakte hij drie herinneringsarmbanden in opdracht van Yarden, morgen kookt hij in zijn eigen foodcourt in de Makro in Groningen stad, vrijdag, zaterdag en zondag staat hij weer achter het fornuis in dell’Arte in Godlinze. Roberto Santanera is een alleskunner en -doener. Zijn restaurant en naastgelegen partycentrum verbouwde hij met eigen handen, hij zit in persoonlijke sieraden en parfums, is een begenadigd kok en runt al 36 jaar een afbouwbedrijf - dat hij nu aan het afbouwen is. Zelf ziet hij het niet als drie, vier of vijf verschillende banen. “Ik noem het geen werk. Alles wat ik doe is mijn leven, mijn plezier.”

Gras maaien

Hoe kwam deze uitbundige en charmante Italiaan in Godlinze terecht? Het begon, zoals het met zoveel dingen begint, met de liefde. Zijn Turijnse vader volgde de liefde naar Amsterdam. Vader en moeder kregen vijf kinderen, die ze niet in de hoofdstad wilden laten opgroeien. Roberto: “Een vriend van mijn vader had grond in Godlinze, koningin Juliana had in de troonrede gezegd dat de Eemshaven hét industriegebied van het Noorden zou worden, dus vader zag er wel brood in. Daar kwam bij dat het woord Godlinze hem wel aansprak - Santanera betekent ‘Zwarte Heilige’ - en hij kon het nog uitspreken ook.”

Vader begon een horeca-etablisement met beeldenpark: in het park rond de witte villa, in het verder baksteenrode Godlinze, stonden 5000 klassieke beelden. “Veel engelen, paarden en Griekse goden en godinnen. We hebben er nu nog een stuk of 300 staan. Mensen kopen hun beelden tegenwoordig in het tuincentrum of de bouwmarkt, maar in 1970 was dit nieuw.” De kleine Roberto moest het gras maaien. “Dat was geen lolletje, om al die beelden heen.” Al jong hielp hij mee in de zaak. Veertien, vijftien bussen vol deden dagelijks het restaurant aan, op weg van of naar de Eemshaven: belastingvrij inkopen op zee. “Mijn broers en zus hielpen in de bediening, als jongetje van acht stond ik al in het souvenirwinkeltje. Na de middagpauze mochten we altijd een kwartier later op school komen, eerst moesten de gasten weg zijn.”

Als een gek

Roberto werkt zeven dagen per week. "En met zó veel plezier. De variatie maakt het mooi. Die afwisseling heeft me ook door de coronatijd heen gesleept, want in de horeca was het moeilijk." De horeca is ondertussen nog wel altijd zijn allergrootste liefde. Bij hem krijg je geen pizza's (behalve op de kinderkaart), Roberto kookt alleen zelfbedachte creaties. Altijd op de Italiaanse en soms ook op de Spaanse keuken geïnspireerd. Beroemd zijn zijn Ossenhaas Bosco en Trio Pesce (vis).

Als een prins leidt hij rond door het kloosterachtige dell'Arte, met nissen, heiligenbeelden en bijna mانشoge kaarsen. Aan de muur hangen grote schilderijen van Roberto, zijn familie en medewerkers in middeleeuwse setting. Roberto is trots op zijn medewerkers. "Zij werken mee aan mijn succes. Wij bedrijven hier topsport met z'n allen. Ik ben van plan heel oud te worden en nog heel lang mensen te laten genieten van lekker eten." Dat dat in Godlinze gaat gebeuren, is een ding dat zeker is. "Ik woon in het paradijs van de wereld. Als ik het kerkje van Godlinze zie, ben ik gelukkig."

DEU

ITALIEN IN GODLINZE

Roberto Santanera ist ein Alleskönner. Er renovierte sein Restaurant dell'Arte und das Partyzentrums Godlinze, verkauft Schmuck und Parfüm, ist ein begnadeter Koch und leitet ein Bauunternehmen. Das ist keine Arbeit, das ist mein Leben, meine Freude." Seine Bekanntheit verdankt Roberto seinem Restaurant. Hier gibt es keine Pizza, sondern nur eigene Kreationen, immer auf italienische Art, manchmal mit spanischen Einflüssen. Berühmt sind Roberto's Rinderlende „Bosco“ und sein „Trio Pesce“. „Ich habe vor, sehr alt zu werden und die Leute hier noch lange mit gutem Essen zu verwöhnen, denn wenn ich die Kirche von Godlinze sehe, bin ich glücklich.“

Achterover leunen? Nee

In 2012 werd Roberto Santanera door zijn collega's uitgeroepen tot meest markante horeca-ondernemer van Groningen. In 2018 beloofde het publiek hem met de titel meest sympathieke ondernemer van Groningen. Hij is er de man niet naar om daarmee tevreden achterover te leunen. Natuurlijk zijn er weer nieuwe plannen: hij heeft zin om vijf of zes vakantiehuisjes in het beeldenpark te bouwen. "Die verhuren we dan met e-bikes erbij, kunnen de mensen de omgeving verkennen."

ENG

ITALY IN GODLINZE

Roberto Santanera is a jack-of-all-trades. He renovated restaurant dell'Arte and the party centre in Godlinze himself, dabbles in jewellery and perfume, is an excellent chef and runs a construction company. He doesn't see it as separate jobs. "It's not work. It's my life, my joy." Roberto's claim to fame is dell'Arte, a piece of Italy to Godlinze. No pizzas here (except on the children's menu), only original creations inspired by Italian and occasionally Spanish cuisine. Famous are Roberto's Tenderloin Bosco and Trio Pesce. "I plan on growing old and having people enjoy good food. In Godlinze, because seeing the church in Godlinze makes me happy."

Ristorante dell 'Arte

Eten kun je overal... genieten doe je in Godlinze

Restaurant dell 'Arte in Godlinze is een ongeëvenaard Mediterraans restaurant waar Roberto Santanera voor u kookt. Met veel passie, temperament en verse ingrediënten bereidt hij voor u de meest eerlijke en heerlijke lekkernijen. Vanuit de open keuken worden de gerechten met veel zorg en plezier bereidt.

Buon Appetito!

Vrijdag 17:00 – 22:00 | Zaterdag 17:00 – 22:00 | Zondag 17:00 – 22:00
santanera.nl | Allersmaweg 2 | 9908 PD Godlinze | Tel. 0596 - 58 11 00

GROEN, GROENER, GROENST

Verduurzamen moet. Maar het hoeft geen straf te zijn. In Eemsdelta worden de mooiste plannen bedacht én uitgevoerd. Kom ook kijken en proeven hoe we de wereld hier een beetje mooier maken!

Haalt baggerslib de schelpdieren terug?

Ooit kwamen oesters, mosselen en andere schelpdieren veelvuldig voor in het Eems-Dollardgebied. Nu zijn ze er vrijwel niet meer, verdrongen door grote hoeveelheden slib. Een proef met rifblokken moet ze terughalen. Riften zijn belangrijke hechten en schuilplaatsen voor al het leven in zee. Bijzonder is dat deze rifblokken niet van beton zijn gemaakt, maar van baggerslib uit de haven van Delfzijl. Zo snijdt het mes aan twee kanten: het water wordt helderder en het baggerslib krijgt een tweede leven als circulaire bouwstof. Over vier jaar moet duidelijk zijn of de schelpdieren in de Eems-Dollard zijn teruggekeerd.

Windmolens: niet te groot, niet te klein

Hoog, hoger, hoogst. Overal in het land, en op het water, schieten de windturbines de lucht in, de een nog hoger dan de ander. Tiphoogtes van meer dan 200 meter zijn geen uitzondering. Op Groninger boerenerven schieten veel vriendelijkere windmolens de grond uit. Groot genoeg voor de boerderij, klein genoeg voor het landschap, zeggen de ontwikkelaars van dit 'vintage' windmolentje. Met hun 15 meter hoge, groene mast en houten wieken en windvaan voegen de molens zich mooi naar de omgeving. Het bedrijf EAZ wind begon zijn zegetocht in Groningen, inmiddels staan er ook in de andere provincies en in België steeds meer molens die beter in het landschap passen.
- eazwind.nl

Draaibaar zonnehuisje

Timmerkvrouw Monie van Paassen uit Eenum heeft altijd een passie gehad voor houten bijgebouwen uit vroegere tijden, zoals klompenhokken, theekoepels of priëlen. In 2006 maakte ze haar eerste draaibare zonnehuisje en dat smaakte naar meer. Monie: "Vroeger stonden ze bekend als tbc-huisjes. Tbc-patiënten moesten in de buitenlucht én in de zon liggen. Door een draaibare schijf kon het huisje de hele dag met de zon meege draaid worden." Monie gaf haar eigen draai aan het tbc-huisje; haar zonnehuisjes zijn inspirerende plekjes om je terug te trekken. En ideaal in deze tijden van hoge stookkosten. Met of zonder zon, in de wind of uit de wind en met uitzicht naar keuze.
- zonnehuisje.nl

Deelslee

Van Eenum en Garsthuizen tot Westeremden en Zijldijk, op steeds meer plaatsen zie je ze rijden of aan de lader staan: de DeelSlee. Wie in de voormalige gemeente Loppersum woont of werkt, kan gebruikmaken van een van deze elektrische auto's. Inwoners van de regio hebben de coöperatie DeelSlee zelf

MONIE VAN PAASSEN

opgezet om bij te dragen aan een gemeente waar het fijn is om te wonen en werken. En daar dragen minder auto's op straat en meer onderling contact natuurlijk aan bij.
- deelslee.nl

Tussen de dubbele dijk

Altijd loopt er wel ergens in Nederland een project dijkverzwaring. Meestal betekent dat hogere en bredere dijken, maar tussen Hoogwatum en het kleine Nieuwstad kozen provincie Groningen en waterschap Noorderzijlvest voor iets nieuws: een dubbele dijk. Aan de waterkant ligt de hoogste, 350 meter landinwaarts een tweede, lagere, dijk. Samen moeten ze het achterland tegen de zee beschermen. In het tussenliggende gebied is ruimte voor experimenten. Slib kan hier in alle rust bezinken. De tijd moet uitwijzen hoeveel slib er bezinkt en wanneer dat hergebruikt kan worden als klei voor dijkversteving. Een deel van het gebied staat via een duiker in contact met de Dollard, die helder, zout water binnenbrengt. Ideaal om te experimenteren met gewassen als zeekraal, lamsoor en ijskruid. Ook wordt bekeken hoe aardappelen, peulvruchten en oud-Groningse bonensoorten het doen op zilte grond.

LUINGAHOF BIERUM

GROENETENIN ALLEKLEUREN

Steeds meer boeren, tuinders, winkels en restaurants telen, verkopen of serveren duurzame producten. Ga eens langs bij onderstaande adressen voor eerlijk en heerlijk eten.

— **Biologisch landbouwbedrijf Eikemaheert** teelt appels, peren, bessen, pompoenen en erwtes. Alles biologisch.
- eikemaheert.nl

— **Restaurant De Basiliek Appingedam** in de oude Sint Nicolaaskerk.
- restaurantdebasiliek.nl

— **Boomgaard, boerderijwinkel en theeschenkerij De Luingahof**
- luingahof.nl

— **Zuivelboerderij Den Hartogh** maakt al generaties lang ambachtelijke kaas van ongepasteuriseerde melk.
- denhartoghkaas.nl

— Bij **Damster Boerenzuivel & Vlees** haal je heerlijke zuivelproducten en vlees uit eigen stal. Het bedrijf is energieneutraal dankzij zonnepanelen.
- facebook.com/damsterboerenzuivelenvlees

— **Hotel Restaurant Termunterzijl**, vlak naast de historische sluis 'Boog van Ziel'.
- hoteltermunterzijl.nl

— **Herberg In de Valk** in Middelstum
- herbergindevalk.nl

DEU

GRÜN, GRÜNER, AM GRÜNSTEN

Nachhaltigkeit ist notwendig, kann aber auch schön sein. In Eemsdelta finden sich die besten Ideen dafür. Bei Hoogwatum ist im Zwischenraum des doppelten Seedeiches Platz für experimentelle Landwirtschaft. Die Zimmerfachfrau Monie van Paassen baut drehbare kleine Häuser, die man in die Sonne drehen kann. Die vielen ‚vintage‘ Windmühlen passen viel besser ins Eemsdelta als riesige Windräder und liefern jede Menge grünen Strom. Mit Baggerschlamm aus Delfzijl soll das Unterwasserleben im Ems-Dollart regeneriert werden. Und in den Läden und Restaurants sind immer öfter biologische und nachhaltige Produkte erhältlich. Hier in Eemsdelta machen wir die Welt ein wenig schöner!

ENG

GREEN, GREENER, GREENEST

Sustainability is a must but shouldn't be a punishment. Fantastic plans are being made and executed in Eemsdelta. A double sea dike was constructed (exceptional in itself!) at Hoogwatum, leaving plenty of room for experimental farming in between the dikes. Craftswoman Monie van Paassen makes small swivelling houses that always face the sun. Perfect in times of high heating costs. The many 'vintage' windmills in Eemsdelta fit much better in the landscape than the almost 200-metre-high turbines and they generate plenty of green electricity. Dredging sediment from the Delfzijl port is used in an attempt to restore Eems-Dollard's underwater landscape. Restaurants and shops offer much more organic and sustainably cultivated products. Come see and taste how we're making the world a better place!

N
W O
GRONINGEN MET EEN OMWEG DOOR
Z

58KM

VERSI EEMSDDELTA

Eemsdelta is rijk aan vers voedsel van 'beste grond'. Van het sappigste fruit, de kleurrijkste groenten en smaakvolste aardappelen, tot de heerlijkste zuivel, honing en koek. Stap op de pedalen en proef het zelf!

(H)eerlijk en puur van Eemsdelta bodem. Laat het smaken!

De regio Eemsdelta oefent al duizenden jaren een onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op de mens. Het begon ooit met een ontembare Wadvlakte en leidde uiteindelijk tot 'beste grond' binnen de dijken. De mineraalrijke en zilte zeekleibodem van Eemsdelta brengt nu een schat aan vers voedsel voort.

Genieten van alles wat het boerenland te bieden heeft, kan via stalletjes langs de weg, op markten, in restaurants of direct op het erf van de boer in de vele boerderijwinkels.

- Culinaire fietsroute
- 01 Fietsknooppunt
- Lekkers uit Eemsdelta
- ☕ Koffie

Zo eet je overheerlijke perentaart in Theeschenerij op Ewsum. De peren groeien hier hangend aan de 300 jaar oude fruitmuur. De warmte van de muur zorgt voor extra rijk gezoete peren. Bij Zandtster Boerenzuivel tap je je eigen loeiverse melk zo uit de tank. De koekkampioen van Nederland, Bakker Olinga in Bierum, laat je graag zijn prijswinnende koek van rogge van eigen bodem proeven. En voor een fles verse appelsap uit eigen boomgaard moet je bij de Eikemaheert in Loppersum of de Luingahof in Bierum zijn.

Liever direct aan tafel? Meerdere restaurants in Eemsdelta verwerken de verse producten tot de heerlijkste gerechten. Zo combineert Restaurant De Basiliek in Appingedam de zilte smaak van SOLT-garnalen van het Wad met het zoet van de biologische appels van de Eikemaheert uit Loppersum. De kok van Herberg In de Valk in Middelstum werkt graag met de duurzaam geteelde 'Aardappels van Van Zwol' uit Spijk. Op de Groninger klei verbouwd en vol vitamine C.

Loopt het water je al in de mond? Stap dan op de fiets en vul je fietstassen met al het lekkers, te koop bij de stalletjes en boerderijwinkels onderweg óf reserveer een tafel in een van de restaurants.

Verkrijgbaar bij de Tourist Info Eemsdelta - visiteemsdelta.nl

OP EWSUM

VERDWENEN DORPEN

Niemand die nog op de kerkklok van Heveskes kijkt. In Oterdum zijn alleen de doden achtergebleven. Weiwerd voelt als een soort niemandsland. Om ruimte te maken voor de haven van Delfzijl werden drie dorpen met de grond gelijk gemaakt. Wat ervan is overgebleven is een bezoek waard.

Hoe symbolisch - de klok in de toren staat muurvast stil op 7 uur. Niemand die de kerkklok van Heveskes nodig heeft om te weten hoe laat het is. Hier passeert enkel zo nu en dan een goederentrein. Het asfaltweggetje voor de kerk langs verdwijnt honderd meter verder in het gras. In het kerkje van Heveskes worden al decennia geen diensten meer gehouden, sterker nog, deze kerk heeft zelfs geen dorp meer. Net als buurdorpen Weiwerd en Oterdum moest Heveskes wijken voor de uitbreidingsplannen van de haven en de chemische industrie van Delfzijl. In 1975 werd het laatste huis van het dorp afgebroken. Alleen het kerkje overleefde de kaalslag. Nu wordt het omringd door windmolens, wegen, havens, afvalwaterbassins, silo's, langgerekte industriële bouwwerken en bochtige buizen als darmstelsels. Het goederenspoorlijntje loopt pal langs het puntige hek dat het kerkhof omringt.

GARSTHUIZEN OF NAGASAKI

Het is een bizar gezicht. Tegelijkertijd is het mooi dat dit kerkje uit de 13e eeuw niet alleen de verwoestingen in de Tachtigjarige Oorlog en de Tweede Wereldoorlog overleefde, maar ook 'de vooruitgang'. Ook al scheelde het niet veel. Nadat alle huizen van het dorp waren weggeschoveld, hielden vandalen er regelmatig huis. Er waren verschillende plannen om het hele gebouw te verplaatsen: naar Weiwerd of Garsthuizen of zelfs naar het Japanse Nagasaki, om daar herbouwd te worden in het Nederlandse themapark Huis ten Bosch. Steeds sneuvelden de plannen op de financiën. Wel ging het orgel naar Uitwierde en de preekstoel naar Engelbert. In 1995 nam Groninger Kerken het gebouw over. Restauratie van de inmiddels lege kerk volgde en er kwam een nieuwe vloer van leem, zoals er waarschijnlijk ook in de middeleeuwen al lag. Zo is de kerk van Heveskes nog het enige dat herinnert aan de opeenvolgende generaties dorpelingen. Bijna acht eeuwen lang was dit gebouw letterlijk en figuurlijk het centrum van het dorp dat nu niet meer bestaat.

HEVESKES

OTERDUM

ZEEDIJK OVER KERKHOF

Oterdum was in de middeleeuwen een plaats van aanzien met een militaire basis. De stevige kerk met witte toren stond pal naast de zeedijk, vanuit de toren keek je ver over zee. Kerk, stoomgemaal en monumentale boerderijen gingen in de jaren '70 rigoures tegen de vlakte. Nu resten van het dorp alleen nog enkele tientallen grafzerken en -stenen. Op een plaats waar je ze niet verwacht: boven op de zeedijk. De nieuwe, verhoogde zeedijk is zorgvuldig over het oude kerkhof gelegd. De overledenen liggen nog waar ze lagen, alleen hun grafstenen zijn meters de hoogte in gegaan. Als eerbetoon aan het dorp dat Oterdum ooit was, en dat nooit had hoeven verdwijnen. De oprukkende industrie rukte minder ver op dan gedacht.

Volg vanaf Delfzijl het fietspad zuidwaarts langs de Dollard om bij de verdwenen dorpen te komen.

NIEMANDSLAND

De dorpen in de Oosterhoek, het gebied ten zuidoosten van Delfzijl, lagen op wierden langs de Eems. In het midden stond de kerk, eromheen de huizen. Straten en steegjes liepen in een sterpatroon over de wierde naar de kerk. Heveskes was zo'n wierdedorp, net als Oterdum en Weiwerd. Door de tegenvallende groei van de haven ging de sloophamer aan een deel van Weiwerd voorbij. Rond 1970 woonden er nog zo'n 400 mensen. Er was een kerk, school, café en kruidenierswinkel. Verspreid op en rond de wierde met kerkhof staat nu nog slechts een handjevol huizen. Sommige duidelijk vervallen, andere misschien nog bewoond. Een soort niemandsland is het, met boerenland aan de ene en grote hoekige silo's van de chemiefabriek aan de andere kant. Een constante brom verraad de industriële bezigheden verderop. Maar dit dorp heeft nog een plaatsnaambord! Met strakke heggen en klinkerpaadjes zijn de contouren van het oude dorp en landbouwpercelen opnieuw aangegeven. Het is leuk om een stukje over de klinkerpaadjes rond het kerkhof te lopen.

16 KEER MOOIE EVENTS

Streekproductenmarkt op Ewsum

Een markt met lekkere ambachtelijke, veelal biologische producten uit de regio. De markt wordt 6 keer per jaar op de vierde zaterdag van de maand in de periode april t/m september georganiseerd. Tevens een podium voor kunst en cultuur gerelateerde activiteiten voor jong & oud.

- streekproductenmarktewsum.nl

24 t/m 29 mei Pinksterfeesten

Ieder jaar tijdens Pinksteren bruist het in Delfzijl. Vol amusement, activiteiten, muziek en kermis is Delfzijl met het strand en de haven het centrum van feestend Groningen.

- pinksterfeesten.info

2 t/m 4 juni

Terug naar het begin

Verborgen in eeuwenoude kerken gebeuren er mooie dingen: van betoverende muziek en ontwapenende verhalen tot spannende kunstprojecten.

- terugnaarhetbegin.nl

10 juni

Stadshavenfestival

Diverse muziekoptredens in het centrum van Appingedam, een gezellige markt en diverse kinderactiviteiten.

- stadshavenfestival.nl

17 juni

Damster City Swim

Recreatieve openwaterzwemtocht (bijna 3 km) door de wateren van de historische binnenstad van Appingedam. Nieuw dit jaar zijn o.a. de kids swim en de estafette.

- damstercityswim.nl

30 juni t/m 2 juli

Damster Stadsfeesten

Het weekend staat garant voor feest en plezier in Appingedam. Duitse kermis, swingende live muzieknacht, een 2e muzieknacht en op de zondag een familiedag.

8 en 9 juli

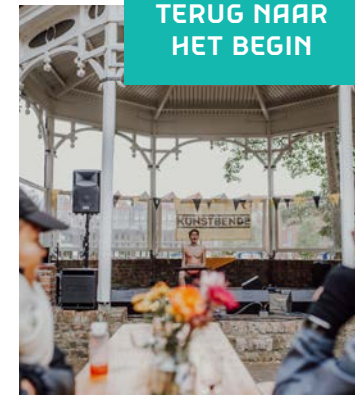
Vliegerfestival

Het eerste vliegerfestival vindt dit jaar plaats op het strand en in het centrum van Delfzijl met o.a. verkoop, markt en diverse workshops voor kinderen.

DICKENS IN DAAM

TERUG NAAR HET BEGIN

FIVELSTADTOCHT

STREEKPRODUCTENMARKT OP EWSUM

COOPLUYDENMARKT

Voor een uitgebreid overzicht van evenementen, activiteiten en exposities kijk op: visiteemsdelta.nl

4 augustus

Coopluydenmarkt

Een reis door de middeleeuwse tijd met ambachten, kraamhouders, dieren, ridders en bedelaars. Daarnaast muziek, theater en dans.

- [FB @coopluydenmarkt](https://www.facebook.com/coopluydenmarkt)

24 t/m 27 augustus

Biedaip & Gondelvaart

Het Internationale Folk & Seasoning Festival Biedaip brengt vele optredens met diverse muziekgroepen/ muzikanten naar

Appingedam. Verlichte boten met muziek veranderen de grachten van Appingedam op de vrijdag in een sfeervolle avond.

- biedaip.nl

2 september

Oogst- & Kunstfair

Jaarlijkse Oogst- en Kunstfair in De Luinhof in Bierum. Wandel door de oude boomgaard met theeschenkerij, struin langs de kramen met kunst, sieraden en huis- en tuindecoraties. Voor de kinderen is er speelgelegenheid.

- luinhof.nl

9 september

Fivelstadtocht

Historisch-culturele wandeltocht met diverse afstanden tot 25 km. Elk jaar een andere windrichting langs oude smokkelroutes, waterwegen, kerkpaden, handelsroutes en (voormalige) industrie.

- fivelstadtocht.nl

9 en 10 september

Open Monumenten Dag

Een weekend lang openen tientallen monumenten in Eemsdelta gratis de deuren voor publiek.

- visiteemsdelta.nl/omd

16 september

Damsterdag

De Damsterdag is al meer dan 100 jaar een traditie. In de middag en avond wordt er een papiercorso gereden met o.a. praalwagens, fietsen en skelters.

- damsterdag.nl

17 september

Dollardfestival

Vanaf het Bezoekerscentrum Dollard starten de hele dag excursies. Het festivalterrein is ingericht met marktkeuren en er worden veel kinderactiviteiten georganiseerd.

- groningerlandschap.nl

23 en 24 september

Muziekfestival

Twee dagen lang is het centrum van Delfzijl het podium van het grootste openlucht muziekfestival voor amateur blaas- en slagwerkmuziek uit heel Nederland.

- muziekfestival.nl

22 & 23 december

Dickens in Daam

Openluchtvoorstellingen in de historische Solwerderstraat door het Dickens Theater. Scrooge brengt de kerstgedachte van de Christmas Carol tot leven.

- [FB @dickensindaam](https://www.facebook.com/dickensindaam)

WIKSTER VAN HET WAD

**“IK BEN
ALS HEKS
GEBOREN”**

Tegen de waddendijk aan
bewoont Pia van Dellen haar
Wiksterstee. Pia is een heks,
een nuchtere Groningse heks.
“Hekserij is de meest aardse
spiritualiteit die er bestaat.”

Ze woont op een gouden plekje. Voorbij Bierum, aan de voet van de dijk die de akkers van de Waddenzee scheidt. Als je haar vraagt hoe ze die geweldige plek gevonden heeft, antwoordt ze breed lachend: “Getoverd.” Want dat kan, als je heks bent. En Pia van Dellen is heks. ‘Wikster van het Wad’ noemt ze zich. Wikster is het Groningse woord voor heks. Magie zit in je buik, weet ze. “Als je iets wenst en het is goed voor je en het schaadt niemand, dan gaat het gebeuren.” Zo kwam het dat Pia nu aan het eind van een doodlopende weg in haar eigen Wiksterstee woont. En of het toeval was dat er een grote berkenboom met meerdere heksenbezems (een woekering van takken) in haar tuin staat? “Natuurlijk niet,” is Pia’s overtuiging.

Met poes Hokus rond haar voeten kronkelend laat ze de berk zien, waaronder ze verschillende rituelen uitvoert. Handfasting bijvoorbeeld, een Keltisch huwelijksritueel.

Vader Zon

Op haar plekje aan de rand van het Wad organiseert Pia vollemaanvieringen, viert ze de seizoenen, creëert ze beschermde ruimtes door steencirkels op te zetten en in het voorjaar klopt ze de bomen wakker, stampt de grond warm en bakt pannenkoeken – het symbool voor de zon – om het nieuwe licht te verwelkomen. Bijna 23 jaar geleden begon haar heksenleven, hoewel ze bij nader inzien ontdekte dat ze als heks is geboren. “Ik had voorspellende dromen en heb nog jaren

gesproken met mijn zus nadat zij op haar 18e verongelukte. Ook voel ik de energie van mensen en daar reageer ik onbewust op.”

Toen een vriendin Pia een keer meenam naar museum De Heksenhoeve in Appelscha viel het kwartje. “Daar merkte ik: ‘dit is wie ik ben’”. Ik voelde de energie van thuishomen en totale acceptatie.” Pia ging opleidingen doen: aura/chakra healer, astrologie, de sjamanistische opleiding tot rouwvrouw... Nu leidt ze zelf andere heksen op. Raar? Nee hoor. En als iemand je ervan kan overtuigen dat hekserij niet vaag of raar is, is het Pia wel, met haar Groningse nuchterheid. “Hekserij is de meest aardse spiritualiteit die er bestaat. Het is een natuurreligie, maar ook een leefwijze waarbij je veel bewuster bent van je omgeving, van je eigen waarden en van de mensen om je heen. Dat gaat vanzelf. Ik beleef de magie in de kleine dingen en geniet daar intens van. Als ik ’s ochtends wakker word, groet ik Vader Zon. Als ik kruiden pluk, bedank ik de plant.”

**“HEKSERIJ IS DE
MEEST AARDSE
SPIRITUALITEIT DIE
ER BESTAAT.”**

Rituelen

Rust. Dankbaarheid. Liefde. Volgens de Wikster van het Wad zijn het kernwoorden in de hekserij. "Heksen voelen liefde voor alles wat leeft en tonen daar ook dankbaarheid voor. We oordelen niet en we respecteren Moeder Aarde die ons voedt. Het is helemaal niet moeilijk om heks te zijn: leef bewust, zie wat je hebt en koester dat. Natuurlijk komen ook heksen uitdagingen in het leven tegen en moeten we dingen loslaten. Dat is niet altijd makkelijk, maar daarvoor hebben we rituelen om ons te ondersteunen. Die rituelen voer ik ook graag met anderen uit."

In ieder geval niet van het Wad, en dat is wat telt voor haar. Ze volgde een opleiding tot gastvrouw van het Wad en organiseert verschillende activiteiten 'over de dijk'. "Ik houd van het Wad. Het Wad is lucht, aarde en water. Als ik er zelf een vuurtje bij stook, heb ik alle elementen bij elkaar. Meer heb ik niet nodig." Hekserij heeft maar één nadeel, vindt Pia. "Er is zó veel te leren en ik vind alles leuk. Mijn leven is nooit lang genoeg om alle facetten van de hekserij te bestuderen."

Op wikstervanhetwad.nl staan de activiteiten en workshops die Pia in haar tuin, of meteen over de dijk, op het Wad organiseert. In haar tuin is ook een Rustpunt voor passerende fietsers en wandelaars en een minicamping.

Hoedster van het Wad

Behalve Wikster van het Wad is Pia ook Hoedster van het Wad. Ze woont op een prachtig plekje, maar wel 'ver weg', hoort ze vaak. "Ver weg van wát?" vraagt ze dan.

DEU

WATTHEXE PIA

„Hexerei ist die irdischste Art der Spiritualität, die es gibt,“ erklärt Pia van Dellen, die „Wikster“ (Hexe) vom Watt, aus Bierum. In ihrem Zuhause am Rande des Wattenmeers organisiert sie Vollmondfeiern, feiert sie die Jahreszeiten, erschafft sie geschützte Zonen durch die Errichtung von Steinkreisen und im Frühjahr klopf sie die Bäume wach, stampft sie den Boden warm und backt Pfannkuchen - das Symbol der Sonne - um das neue Licht willkommen zu heißen. Sie machte eine Ausbildung zur Gastgeberin des Wattenmeers und organisiert zahlreiche Aktivitäten ‚über’m Deich‘. „Ich liebe das Watt. Das Watt ist Luft, Erde und Wasser. Wenn ich selbst ein kleines Feuer dazu mache, habe ich alle Elemente beieinander. Mehr brauche ich nicht.“ In Pia’s Garten gibt es einen Ruheplatz für Radfahrer und Wanderer und einen Mini-Campingplatz.

ENG

WADDEN WITCH PIA

“Witchcraft is the most earthly spirituality there is,” says Pia van Dellen, the Wikster (witch) of the Wadden Sea, from Bierum. In her spot on the edge of the Wadden she organises full moon celebrations, celebrates the seasons, creates protected areas by constructing stone circles and, in spring, she awakens the trees, stomps the ground until it’s warm and makes pancakes - the symbol of the sun - to welcome the new light. She took a course to become a Wadden hostess and organises multiple activities ‘about the dike’. “I love the Wadden. It is air, earth and water. If I make a fire myself to add to it then I have all four elements together. That’s all I need.” Pia has a resting place in her garden for cyclists and hikers as well as a small campground.

N naast de verkoop en het onderhoud van fietsen, verhuren wij ook fietsen. Je kunt bij ons terecht voor onder andere elektrische fietsen, stadsfietsen, sportieve fietsen en kinderfietsen.

Tarieven
 Bike € 8,50 per dag € 50,00 per week
 E-Bike € 25,00 per dag € 150,00 per week

Farmsumerweg 126 9902 BW APPINGEDAM
 T 0596 62 22 66 I www.lambeck-tweewielers.nl

Muzeeaquarium DELFZIJL

KIJK, ONTDEK EN BELEEF!
 Open maandag t/m zondag | 10:00 - 17:00 uur.

www.muzeeaquarium.nl

MUSEUM STAD APPINGEDAM

Wijkstraat 25 | 9901 AE Appingedam | telefoon 0596 68 01 68
www.museumstadappingedam.nl | info@museumstadappingedam.nl
 openingstijden dinsdag t/m vrijdag 11.00 tot 17.00 uur
 zaterdag, zon- en feestdagen 13.00 tot 17.00 uur

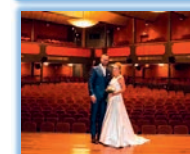
Theater, Congrescentrum en Filmhuis De Molenberg

- voorstellingen
- films
- congressen
- bedrijfspresentaties
- seminars
- workshops
- recepties

Fotograaf: Wim Lanser

www.demolenberg.nl 0596-614000 info@demolenberg.nl

Eemshotel
 Hotel • Restaurant • Grand café

Top team voor een Top product en Top service

- Lunches
- Diner's
- Buffetten
- Catering
- Terras

www.eemshotel.nl 0596-613626 info@eemshotel.nl

OVERNACHTEN

HOTELS, B&B'S, JACHTHAVENS, CAMPINGS EN GROEPSACCOMMODATIES

HOTELS

Hotel de Boegschroef
Handelskade west 12
9934 AA Delfzijl
0596-613615
- [deboegschroef.nl](#)

Eemshotel
Zeebadweg 2
9933 AV Delfzijl
0596-612 636
- [eemshotel.nl](#)

Hotel Spoorzicht & SPA
Molenweg 11
9919 AE Loppersum
059-571592
- [hotelspoorzichtspa.nl](#)

Hotel Restaurant Termunterzijl
Mello Coendersbuurt 39
9948 PN Termunterzijl
0596-601350
- [hoteltermunterzijl.nl](#)

Hotel Het Wapen van Leiden
Wijkstraat 44
9901 AJ Appingedam
0596-622963
- [wapenvanleiden.nl](#)

Hotel Boven Groningen
Waterstraat 74-78
9934 AX Delfzijl
0596-618771
- [bovengroningen.com](#)

Hotel Aan De Singel
Singel 52
9934 BW Delfzijl
0596-650308
- [hotelaandesingel.nl](#)

Hotel Landgoed Ekenstein
Alberdweg 70
9901 TA Appingedam
0596-628528
- [ekenstein.com](#)

Hotel De Wagenbergh
Hoofdweg 38
9945 PG Wagenborgen
0596-542922

Pension Delfzijl
Oude Schans 11
9934 CM Delfzijl
0596-629965
- [pensiondelfzijl.nl](#)

Pension Kuiper
Rijksweg 15
9934 PB Delfzijl
0596-612589
- [pensionkuiper.nl](#)

Pension
Schuitenvaarders Eemskanaal NZ 7a
9934 RD Delfzijl
06-81980866
- [schuitenvaarders.nl](#)

Pension Doklanden
E.H.Roggenkampweg 2a
9934 RJ Delfzijl
06-51805088
- [pensiondoklanden.nl](#)

Herberg in de Valk
Burchstraat 12
9991 AB Middelstum
0595-855795
- [herbergindevalk.nl](#)

BED & BREAKFASTS

Bed & Breakfast De Vijgenhof
Broerstraat 6
9901EK Appingedam
06-21435908
- [devijgenhof.nl](#)

B&B Stee & Stoetje
Alberdweg 80
9901 TA Appingedam
0596-573373
- [airbnb.nl](#)

B&B Kwelderland
Winterpeil 5
9933 DG Delfzijl
0596-610626
- [bed-en-breakfast.nl](#)

B&B Rita
Oude Schans 27
9934 CN Delfzijl
06-55547139
- [bedandbreakfast.nl](#)

B&B Van den Ouden-Lindenburg
Heerd 35
9932 CD Delfzijl
0596-626907
- [bedandbreakfast.nl](#)

B&B 't Veluws Diep
Rijksweg 65
9934 PC Delfzijl
06-83832718
- [veluwsdiep.nl](#)

B&B Delfzijl
Geefswesterweg 18
9937 TC Meedhuizen
0596-533299
- [schaapbulten.nl](#)

B&B Schathuis Wijtwerder Heerd
Dorpstraat 20
9911 PC Oosterwijtwerd
0596-627453
- [wijtwerderheerd.nl](#)

B&B De Pastorie
Joh. Herwagiusstraat 16
9947 PJ Termunten
06-21902910
- [bnbtermunten.nl](#)

B&B Villa Hamerslag
Burchtstraat 34
9991 AB Middelstum
06-53141089
- [bbvillahamerslag.nl](#)

B&B Kleine Wierde
Pastoriepad 6
9993 TL Westerwijtwerd
0596-444442
- [kleinewierde.nl](#)

B&B De Kleine Antonius: Slapen in het orgel
Borgweg 32
9914 PG Zeerijp
0596-573993
- [dekleineantonius.nl](#)

B&B Kalverliefde
Garsthuizerweg 4
9914 TJ Zeerijp
06-33005263
- [bedbreakfastkalverliefde.nl](#)

Bed & Breakfast Villa Selva
Bosweg 20
9919 TG Loppersum
0596-851382
- [viaselva.nl](#)

CAMPINGS

Camping Kiek op Diek
Hereweg 8
9906 PE Bierum
06-24213989
- [kiekopdiek.nl](#)

Landgoed DeCamping
Hoofdstraat 85a
9915 PC t Zandt
06-33580731
- [landgoeddecamping.nl](#)

Camping Zeestrاند
Eems-Dollard
Schepperbuurt 4A
9948 PP Termunterzijl
0596-601443
- [campingzeestrاند.nl](#)

Camping De Leeuw
Nansumerweg 6
9931 TK Uitwierde
06-10192314
- [campingdeleeuw.googlepages.com](#)

Camping Klein Finland
Boslaan 7
9945 TM Wagenborgen
0596-796533
- [kleinfinland.nl](#)

Camping Ekenstein
Alberdweg 56-58
9901 TA Appingedam
0596-624467
- [campingekenstein.nl](#)

Camperplaats Eemsdijk
Kustweg 12
9933 BB Delfzijl
06-27268421
- [camperplaatseemsdijk.nl](#)

Camperplaats Restaurant Eemshaven
Schafferweg 29
9907 TA Losdorp
0596-591408
- [restauranteemshaven.nl](#)

Camperplaats Familie van der Vleugel
Hoofdweg 82
9945 PJ Wagenborgen
06-41146734

Camperplaats busstation Appingedam
Farmsumerweg 21.2
9902 BK Appingedam
0596-691100

Camperplaats Ewsum
Oosterburen 1
9919 NB Middelstum
0595-552195
- [opewsum.nl](#)

OVERNACHTEN

HOTELS, B&B'S, JACHTHAVENS, CAMPINGS EN GROEPSACCOMMODATIES

Camperplaats Termunterzijl
Plankpad 7
9948 PK Termunterzijl
0596-362236
- [dijkhuisjestermunterzijl.nl](#)

Camping Zeestrاند Eems-Dollard
Schepperbuurt 4A
9948 PP Termunterzijl
0596-601443
- [campingzeestrاند.nl](#)

VAKANTIEHUIZEN EN APPARTEMENTEN

Vakantiehuisje Lalleweer
Borgsweg 12
9949 PA Borgsweg
06-57939615
- [natuurhuisje.nl](#)

Camperplaats
Schafferweg 29
9907 TA Losdorp
0596-591408
- [restauranteemshaven.nl](#)

Camperplaats Familie van der Vleugel
Hoofdweg 82
9945 PJ Wagenborgen
06-41146734

Camperplaats busstation Appingedam
Farmsumerweg 21.2
9902 BK Appingedam
0596-691100

Camperplaats Ewsum
Oosterburen 1
9919 NB Middelstum
0595-552195
- [opewsum.nl](#)

Landgoed Schoolland
Stadsweg 92
9918 PR Garrelsweer
06-43819471
- [landgoedschoolland.nl](#)

Huisje Vergezicht
Bosweg 1
9913 PA Eenum
0596-571118
- [huisjevergezicht.nl](#)

Appartement De Westendorper
Westendorpweg 27
9907PC Losdorp
06-82265666
- [dewestendorper.nl](#)

Vakantiewoning Ewsum
Oosterburen 1
9991 NB Middelstum
088-2848365
- [buitenlevenvakanties.nl](#)

Boerderij De Diek'n
Dijkumerweg 2
9914 TH Zeerijp
0596-581199
- [dediekn.nl](#)

Vakantiehuis Eenumermaar
Tolweg 4
9914 PV Zeerijp
0596-573517
- [eenumermaar.nl](#)

Vakantiekerkje Zijldijk
Fivelweg 45
9987 SH Zijldijk
06-44920762
- [vakantiekerkje.nl](#)

Vakantiewoning Olle Tjoard
Dallingeweersterweg 31
9947 TB Termunten
088-2848365
- [buitenlevenvakanties.nl](#)

Dijkhuisjes Termunterzijl
Plankpad 7
9948 PK
Termunterzijl
0596-362236
- [dijkhuisjestermunterzijl.nl](#)

JACHTHAVENS

Jachthaven 't Dok
Eemskanaal
Noordzijde 55
9934 RE Delfzijl
0596-616560
- [wsv-abeltasman.nl](#)

Jachthaven Appingedam
Stadshaven 4
9902DA Appingedam
06-46057914

Jachthaven Termunterzijl
Plankpad 7
9948 PK Termunterzijl
06-28535885
- [jachthaventermunterzijl.nl](#)

Jachthaven Zeilvereniging Neptunus
Handelskade West 12
9934 AA Delfzijl
06-12386446
- [zv-neptunus.nl/jachthaven](#)

Jachthaven Pleisterploats Leermens
Dieftilweg 5
9912 TA Leermens
06-29403752

VOOR MEER ACCOMMODATIES ZIE VISITEEMSDelta.NL

VOOR MEER ACCOMMODATIES ZIE VISITEEMSDelta.NL

ETEN & DRINKEN

RESTAURANTS EN CULINAIRE ADRESSEN

RESTAURANTS

Aan Tafel bij de Daame

Dijkstraat 21
9901 AM Appingedam
0596-855068
- aantafel.eu
-

Brasserie De Koning Van Groningen

Dijkstraat 65-67
9901 AP Appingedam
0596-623557
- koningvangroningen.nl
-

Croissanterie The Fifties

Wijkstraat 50
9901 AK Appingedam
0596-622309
- croissanteriethefifties.nl
-

Paviljoen Overdiep

Stadshaven 2
9902 DA Appingedam
0596-682550
- paviljoen-overdiep.nl
-

Restaurant De Basiliek

Solwerderstraat 45-47
9901 BB Appingedam
0596-683131
- restaurantdebasiliek.nl
-

Egyptisch Restaurant Nefertari

Wijkstraat 68
9901 AK Appingedam
0596-628164
- nefertariappingedam.nl
-

Grillroom Alibaba

Wijkstraat 63
9901 AH Appingedam
0596-628291
- restaurantalibaba.nl
-

Pizzeria & Ristorante Da Stefania

Wijkstraat 47
9901 AG Appingedam
0596-629625
- da-stefania.nl
-

Brasserie Ziel

Schoolstraat 9
9934 CD Delfzijl
0596-857210
- brasserieziel.nl
-

Grand Café Het Lokaal

Schoolstraat 27
9934 CD Delfzijl
0596-650203
- lokaaldelfzijl.nl
-

Restaurant De Boegschroef

Handelskade west 12
9934 AA Delfzijl
0596-613615
- deboegschroef.nl
-

Restaurant De Kakebrug

Kakebrug
Waterstraat 8
9934 AV Delfzijl
0596-617122
- restaurantdekakebrug.nl
-

Restaurant Boven Groningen

Waterstraat 74-78
9934 AX Delfzijl
0596-618771
- bovengroningen.com
-

Grillroom-Pizzeria Antalya

Landstraat 64
9934 BP Delfzijl
0596-617819
- grillroom-antalya.nl
-

Pizzeria Ristorante Le Palme

Landstraat 13
9934 BG Delfzijl
0596-619554
- lepalmedelfzijl.nl
-

Restaurant dell 'Arte

Allersmaweg 2
9908 PD Godlinze
0596-581100
- santanera.nl
-

Brasserie Meer

Marktplein 3
9919 AA Loppersum
0596-571783
- brasseriemeer.nl
-

Brasserie 1884

J. vd Kornputstraat 1
9934 EA Delfzijl
06-19903600
- brasserie1884.nl
-

Vegan Deli Shop

Dijkstraat 51
9901 AN Appingedam
06-39757437
- vegankeuken.com
-

Hotel restaurant Spoorzicht & SPA

Molenweg 11
9919 AE Loppersum
0596-571592
- hotelspoorzichtspa.nl
-

Herberg In de Valk

Burchtstraat 12
9991 AB Middelstum
0595-855795
- herbergindevalk.nl
-

Eetcafé de Boerderij

Schoolweg 2a
9911 PA Oosterwijtwerd
0596-623480
- eetcafedeboerderij.com
-

Restaurant Eemshaven

Schafferweg 29
9909 TA Spijk
0596-591408
- restauranteemshaven.nl
-

Steakhouse De Kleine Munt

Kennickweg 9a
9947 PA Termunten
0596-567018
- steakhousedekleinemunt.nl
-

Vishandel de Remise

Kenninckweg 3
9947 PB Termunten
0596-568599
- vishandellandman.com
-

Visrestaurant Landman

Kenninckweg 4-5
9947 PB Termunten
0596-601310
- vishandellandman.com
-

Visrestaurant de School

Schoolweg 19
9911 PA Oosterwijtwerd
0596-856101
- visrestaurantdeschool.nl
-

Café-Restaurant Jachthaven

Plankpad 7
9948 PK Termunterzijl
0596-601356
-

Hotel-Restaurant Termunterzijl

Mello Coendersbuurt 39
9948 PN Termunterzijl
0596-601350
- hoteltermunterzijl.nl
-

Cafetaria Rex

Waterstraat 23
9934 AP Delfzijl
0596-851902
- cafetariarex.nl
-

Cafetaria de Vesting

Dijkstraat 2
9901 AS Appingedam
0596-622615
- cateringdevesting.nl
-

Vispaleis Westerhuis

Mello Coendersbuurt 1a
9948 PL Termunterzijl
0596-601323
- vispaleiswesterhuis.nl
-

Roodehaan eten, drinken & livemuziek

Kosterijweg 10a
9922 PK Westeremden
0595-785330
- roodehaan.com
-

Restaurant 't Regthuys

Fromaweg 1
9917 PK Wirdum
0596-571890
- regthuyswirdum.nl
-

Havencafé Delfzijl

Handelskade West 20
9934 AA Delfzijl
0596-762922
- havencafe-delfzijl.nl
-

Restaurant Gooday

Wijkstraat 42
9901 AJ Appingedam
0596-859279
- restaurantgooday.wordpress.com
-

ETEN & DRINKEN

RESTAURANTS EN CULINAIRE ADRESSEN

STREEKPRODUCTEN

Damster Boerenzuivel en Vlees

Eemskanaal zz 2
9902 TD Appingedam
06-17121627
- damsterboerenzuivelenvlees.nl
-

Boomgaard Luingahof

Borgsingel 9
9906 PZ Bierum
0596-591859
luingahof.nl
-

Zandster Boerenzuivel

Zijldijksterweg 3
9915 TD t Zandt
06-16268147
- zandsterboerenzuivel.nl
-

Zuivelboerderij Den Hartogh

Meedhuizerweg 1A
9937 TJ Meedhuizen
0596-634186
- denhartoghkaas.nl
-

Wijngaard Chateau De Peszon

Schaapbulteweg 35
9937 TL Meedhuizen
0596 533772
- joostpeschier.nl
-

KOFFIE, THEE & RUSTPUNTEN

Theeschenerij op Ewsum

Oosterburen 1
9991 NB Middelstum
0595-552195
- opewsum.nl
-

Hof van Daam

Dijkstraat 57
9901 AN Appingedam
0596-681859
-

Teetied

Mello Coendersbuurt 2
9948 PL Termunterzijl
0596-601835
- teetied.nl
-

Theeschenerij La Vie en Rose

Rijksweg 35
9934 PC Delfzijl
06-37552526
- theeschenerij-la-vie-en-rose.business.site
-

Stroopwoafeltje koffie & meer

Wijkstraat 29
9901 AE Appingedam
06-20908555
-

t Gouden Appeltje

Gouden Pand 1
9901 EG Appingedam
06-30312629
- tgoudenappeltje.nl
-

Koffiehuys De Smederij

Waterstraat 43
9934 AS Delfzijl
06-24932107
-

In de 7e hemel

Dijkstraat 49
9901 AN Appingedam
06-13095403
- indezevendehemel.net
-

Huiskamercafé Westervijtwerd

Dorpsweg 4
9993 TK Westervijtwerd
06-41402227
- hethuiskamercafe.nl
-

Rustpunt Wiksterstee

Hoogwatum 5
9906 TD Bierum
06-36550914
- wikstervanhetwad.nl
-

Rustpunt Pumpkin

Hoofdweg 29
9905 PA Holwierde
06-18824971
-

Rustpunt De Pastorie

Wierdweg 16
9912 PD Leermens
- rustpunt.nu
-

Rustpunt Vlasschuur

Molenstraat 14
9921 PE Stedum
0596-551863
- rustpunt.nu
-

Angela's Rustpunt

Hoofdstraat 33
9915 PA t Zandt
- rustpunt.nu
-

Kinghorn de Brede Boerderij

Tolweg 10
9914 TA Zeerijp
- rustpunt.nu
-

Theetuin Sarasvati

Trekweg 76
9932 GH Delfzijl
- rustpunt.nu
-

t Hoeske van opoe Iet

J.van Heemskerkstraat 10
9934 GV Delfzijl
0596-610740
- thoeskevanopoeiet.nl
-

MUSEA

Museum Groninger Zilverkamer

Een omvangrijke zilvercollectie uit de 17e t/m 20e eeuw. Het museum biedt een overzicht van de rijke historie van de Groninger smeden en hun werk. Tot ver in de 19e eeuw waren zilvermeden werkzaam in steden als Groningen en Appingedam en in dorpen in de provincie.
Oude Kerkstraat 1, Appingedam | 0596-626940
- degroningerzilverkamer.nl

Museum Møhlmann

Realistisch schilder Rob Møhlmann biedt met zijn particuliere museum een platform voor hedendaagse realistische en figuratieve kunst. Het museum is gevestigd in 'De Muzeheerd', een Rijksmonument aan de rand van Appingedam.
Westersingel 102-104, Appingedam
0596-682856
- museummohlmann.nl

Museum Stad Appingedam

Dit cultuurhistorisch museum vertelt over de geschiedenis en ontwikkeling van de stad Appingedam en haar achterland Fivelingo met speciale aandacht voor architectuur, stedenbouw en stadsontwikkeling.
Wijkstraat 25, Appingedam | 0596-680168
- museumstadappingedam.nl

MuzeeAquarium Delfzijl

Maak kennis met de maritieme historie van Delfzijl. Leer alles over de scheepvaart, de Dollard en Waddenzee. Bewonder modelschepen en oude scheepsvoorwerpen. In de bunker uit WO II bevindt zich het zeeaquarium met vissen, schaal- en weekdieren uit Noord- en Waddenzee.
Zeebadweg 7, Delfzijl | 0596-632277
- muzeeaquarium.nl

Bakkerijmuseum Mendels

In het historische pand uit de 17e en 18e eeuw bevindt zich een bakkerijmuseum met winkeltje. Kom een kijkje nemen en waan je terug in de tijd van het bakkersleven. In de prachtige tuin geniet je van koffie en thee met zelfgemaakte patisserie.
- mendels.info

't Hoeske van opoe Iet

Een verborgen schat in hartje Delfzijl, gevestigd in een woning in Amsterdamse schoolstijl. Het is hier heerlijk dwalen in nostalgie waaronder klederdrachten, antiek speelgoed en was-en strijkerei.
J. van Heemskerkstraat 10, Delfzijl
0596-610740
- thoeskevanopoeiet.nl

Oorlogsmuseum Middelstum

Een klein maar fijn museum dat dankzij de verhalen van Ties Groenewold groter is dan doet vermoeden. De collectie draait voornamelijk om de lokale oorlogshistorie.
Oude Schoolsterweg 24, Middelstum
06-27553967
- oorlogsmuseummiddelstum.com

Museumgemaal Cremer

Dit Rijksmonument laat op spectaculaire wijze zien hoe de Groningers eerder droge voeten hielden bij stormen en ongewoon veel regen. Vrijwilligers van het gemaal draaien in het seizoen de dieselmotoren Brons en Werkspoor voor publiek.
Mello Coendersbuurt 1, Termunterzijl
- museumgemaalcremer.nl

Visserijmuseum Termunterzijl

Een museum waar je meer komt te weten over de geschiedenis van het maritieme verleden van het dorp, de Termunterzijlster visserij en de cultuurhistorische waarden van de directe omgeving.
Mello Coendersbuurt 38, Termunterzijl
- visserijmuseumtermunterzijl.nl

Museum Helmantel

In de herbouwde middeleeuwse pastorieboerderij 'De Weem' schildert en exposeert fijnschilder Henk Helmantel. In de zomermaanden zijn hier wisselende tentoonstellingen van stillelevens en kerkinterieurs van de schilder zelf, en exposities van werken van andere kunstenaars.
Abt Emopad 2, Westeremden
0596-551415
- helmantel.nl

GALERIEËN

Galerie de Gangerie

De galerie toont het werk van de Damster kunstenaars Greet Dijkstra. Haar opmerkelijk en kleurrijk werk vindt z'n weg door heel Nederland, en ook daarbuiten.
Tijdelijk adres Dijkstraat 37, Appingedam
Kniestraat 6, Appingedam
06-51523735
- greetdijkstra.nl

Galerie De Noordelijke Kunsthof

Een galerie voor alle vormen van moderne beeldende kunst, gevestigd in een 17e -eeuws pakhuis aan het Damsterdiep.
Blankenstein 2, Appingedam
06-10812500
- denoordelijkekunsthof.nl

Galerie Ruigewaert

Jaarlijks zijn er wisselende exposities te zien van hedendaagse, noordelijke kunstenaars. Particulieren kunnen hier ook kunstwerken inbrengen voor de verkoop.
Stadsweg 44, Garrelsweer
06-54651879
- galerieruigewaert.com

Zilver- en goudsmid Van Hulsen

Arne van Hulsen maakt sieraden naar eigen ontwerp in goud en zilver. In de winkel is een uitgebreide collectie sieraden te vinden. Het atelier is gevestigd in een rijksmonument.
Borgweg 38, Zeerijp
0596-573062
- ateliervanhulsen.nl

Edelsmid Henk Peperkamp

In zijn werkplaats in Appingedam ontwerpt, maakt en repareert Henk sieraden in goud, zilver en andere edelmetalen. Trouw aan het ambacht en met groot vakmanschap creëert hij sieraden op basis van uw smaak.
Dijkstraat 35, Appingedam
06-21653581
- edelsmidhenkpeperkamp.nl

ERFGOED & MONUMENTEN

Landgoed Ekenstein

Deze voormalige borg stamt uit midden 17e eeuw. De familie Alberda van Ekenstein verbouwden het in 1870 tot landhuis in neogotische stijl. Het park is aangelegd in Engelse landschapstijl. In het historische landhuis kun je nu slapen en dineren in stijl.
Alberdaweg 70, Appingedam | 0596-628528
- ekenstein.com

Synagoge Appingedam

Gebouwd in 1801, is dit de oudste synagoge van de provincie Groningen. Het hemelsblauwe koepelplafond met gouden sterren, zon en maan maakt indruk. Er is een permanente tentoonstelling over de Joodse geschiedenis van Appingedam in de vorm van verhalen van voormalige Joodse bewoners.
Broerstraat 6, Appingedam | 0596-620300
- synagogeappingedam.nl

Monument Ede Staal

De belangrijkste Groninger zanger, Ede Staal, wordt geëerd met een conische zuil op de zeedijk. Rond de zuil slingert de tekst van een van zijn bekende nummers
Credo - Mien Bestoan.
Zeebadweg 2, Delfzijl

Borg op Ewsum

De borg van de machtige familie Ewsum, de eerste adellijke familie in Groningen, is er niet meer. Het indrukwekkend borgterrein met boerderij, koetshuis en tuinen ademt echter de rijke historie die teruggaat tot de 15e eeuw.
Oosterburen 1, Middelstum
0595-552195
- opewsum.nl

Batterij Fiemel

In WO II bouwden de Duitse bezetters bij Fiemel een aantal bunkers. Twee ervan zijn bewaard gebleven. De ene biedt nu onderdak aan vleermuissoorten die langs de kustlijn foerageren. De andere is opengesteld voor publiek.
Dallingeweesterweg 30, Termunten
- groningerlandschap.nl/erfgoed/borgen/batterij-fiemel

Boog van Ziel

Stadsbouwmeester van Groningen, Antoni Verburgh, legde rond 1725 De Boog van Ziel aan. De sluis met brug werd gebouwd om een oudere sluis uit 1601 te vervangen die tijdens de Sint-Maartensvloed in 1686 is verwoest.
Mello Coendersbuurt 40, Termunterzijl

Kathedralen van Eemsdelta

Als je langs de dorpen trekt, zie je ze al van ver staan. De vele middeleeuwse kerken in Eemsdelta. Bakens van stilte in het landschap. Sommigen staan op wierden en elk heeft een eigen verhaal. Bij veel kerken kun je zo naar binnen lopen. Neem plaats op de houten banken of steek een kaarsje aan voor een dierbare. Religieus of niet: hoe dan ook een bijzonder stukje bezinning.
- visiteemsdelta.nl/kathedralen

MOLENS

Eemsdelta is rijk aan molens met prachtige namen als De Liefde, De Hoop, Aeolus, Adam en Grote Geert. Het zijn voormalige koren-, pel en poldermolens. Draait de molen of wappert er een vlag, dan is de molen meestal open voor bezoek.
- visiteemsdelta.nl/erfgoed

NATUUR

De Punt van Reide

Dit schiereiland ligt midden in het stroomgebied van de Dollard. De ontmoeting tussen het zoete water van de Eems en het zoute water van de Waddenzee maakt de natuur in dit gebied uniek. In deze oase van rust leven vogels en zeehonden zij aan zij. Tijdens WO II was 'De Punt' echter een belangrijk verdedigingswerk van de Duitsers. Een natuurgebied met sporen van een indrukwekkende geschiedenis.
Dallingeweesterweg 30, Termunten
050-3135901
- groningerlandschap.nl/natuur/dollard/punt-van-reide

Bezoekerscentrum Dollard

Het ideale startpunt om dit gebied te verkennen! Bekijk een film over de natuur. Klim naar de top om vogels te spotten. Of loop naar de zeehondenkijkwand, waar van mei t/m september zeehonden te zien zijn, zonder dat je ze stoort. Het centrum organiseert regelmatig activiteiten voor jong en oud, en is tevens startpunt van wandel- en fietsroutes door het gebied.
Dallingeweesterweg 30, Termunten
0596-601880
- groningerlandschap.nl/natuur/bezoekerscentra/bezoekerscentrum-dollard

TUINEN

Tuin Tjassensheerd

Deze slingertuin met monumentale bomen, kent ook een boomgaard met een aantal oude hoogstamfruitbomen, aangevuld met nieuw aangepote fruitbomen van oude rassen.
Stadsweg 120, Garrelsweer
0596-571938

Beeldentuin Eenumermaar

Gelegen aan het water te midden van akkers vol graan, bieten en aardappelen. Het terrein was vroeger in gebruik als bessentuin. De windsingel stamt nog uit die tijd. Beukenhagen verdelen de tuin en markeren de zichtlijnen, die een doorkijk geven op het Groninger land.
Tolweg 4, Zeerijp | 0596-573517
- eenumermaar.nl

Borgtuin op Ewsum

Op het borgterrein lees je 300 jaar tuinlandsgeschiedenis af. Met een historische groentetuin, een boomgaard, een bloementuin, een kas en een op de zon gelegen, 300 jaar oude, 40 meter lange fruitmuur. Deze bijzondere kweekplaats brengt luxe tafelfruit zoals perzik, abrikoos, moerbeï en leipeer. Alle ingericht volgens de principes van tuinieren anno 1800.
Oosterburen 1, Middelstum | 0595-552195
- opewsum.nl

ZIEN, DOEN EN BELEVEN

HET WATER OP

Zwemmen

Voor een onvergetelijk dagje zwemmen en zonnen aan het wad:

- Stadsstrand Delfzijl
- Zeestrand Termunterzijl
- Strandje bij Bierum
- Kleine Polder bij Termunterzijl

Zoutwaterbad K.P. Zijl

Badweg 16, Loppersum
0596-572641

- zoutwaterbad.info

Overdekt zwembad Dubbelslag

Zwet 60, Delfzijl
0596-612318

- optisport.nl/zwembad-dubbelslag-delfzijl

KANOËN & SUPPEN

Kano en Kajak verhuur Meedhuizen

Maarlaan 24, Meedhuizen
06-51451182

- FB: [@KanoenKajakverhuurMeedhuizen](https://www.facebook.com/KanoenKajakverhuurMeedhuizen)

Kanoverhuur Termunterzijl

Schepperbuurt 20, Termunterzijl
06-16373236

- kanotermunterzijl.nl

Paviljoen Overdiep

Stadshaven 2, Appingedam
- paviljoenoverdiep.nl

Suppen In De Zevende Hemel

Dijkstraat 49, Appingedam
06-13095403

- indezevendehemel.net

VAREN & VEREN

Waddenribtochten

Rijksweg 31, Wirdum
06-47199931

- waddenribtochten.nl

De Loodskotter

Handelskade West 8, Delfzijl
06-46251715

- loodskotter.nl

Rondvaarten

Damsterveer

Tickets:

Tourist Info Eemsdelta
Oude Kerkstraat 1, Appingedam

0596-620300

- uitjesineemsdelta.nl

Veerdiensten Delfzijl / Ditzum / Emden

Tickets:

Tourist Info Eemsdelta
Zeebadweg 7A, Delfzijl

0596-632277

Veerdiensten Borkum

Tickets:

Tourist Info Eemsdelta
Zeebadweg 7A, Delfzijl

0596-632277

VERMAAK

Bowling Passe Partout

Opwierderweg 5, Appingedam
0596-624616

- passepartoutappingedam.nl

Theater de Molenberg

Molenberg 11, Delfzijl
0596-614000

- demolenberg.nl

WEEKMARKTEN

Delfzijl - woensdag

Middelstum - woensdagochtend

Loppersum - vrijdagmiddag

Appingedam - zaterdag

TRANSPORT

Bike Totaal Lambeck Tweewielers

Farmsumerweg 126, Appingedam

0596-622266

- biketotaal.nl/fietsenwinkel/bike-totaal-lambeck

Arie's Bike Shop

Sikkel 19, Delfzijl

0596-611614

- ariesbikeshop.com

Borkumlijn

Borkumkade 1, Eemshaven

0596-516084

- borkumlijn.nl

Veer Delfzijl - Emden - Ditzum

Haven Delfzijl

0596-632277

- dollard-route.de

DE TOFSTE KOFFIE EN MEER OP LOCATIE

06-21420900
THESSA@TOFFEKOFFIE.NL
WWW.TOFFEKOFFIE.NL

TOFFE KOFFIE

B&B Rita SCORE 2023 8.8

OUDE SCHANS 27, 9934 CN DELFZIJL
WWW.BEDANDBREAKFASTRITA.NL
RSTOKHOFDEJONG@YAHOO.COM

B&B en Pension Delfzijl

Oude Schans 11
9934 CM Delfzijl

+31 (0)596-629965

+31 (0)6 531 789 70

info@pensiondelfzijl.nl

www.pensiondelfzijl.nl

HAVENCAFÉ

VOOR LUNCH, BORREL & DINER

WOENSDAG T/M ZONDAG GEOPEND
VANAF 12:00 UUR

Handelskade-West 20, 9934 AA Delfzijl
www.havencafe-delfzijl.nl - 0596-782922

DE BOEGSCHROEF
HOTEL RESTAURANT

7 DAGEN PER WEEK GEOPEND

WELKOM BIJ HOTEL RESTAURANT
'DE BOEGSCHROEF'

Handelskade-West 12, 9934 AA Delfzijl
www.deboegschroef.nl - 0596-613615

Hema maakt
gewoon bijzonder.

Appingedam, Dijkstraat 44
Delfzijl, Landstraat 40

Welkom bij Brasserie 1884!

Wist u dat....

- wij in het hoofdstation van Delfzijl zitten
- u bij ons kunt lunchen, borrelen en koffie drinken
- wij ook aan catering doen
- wij een leerwerkbedrijf zijn: wij helpen mensen werkfit worden en doorgroeien naar een betaalde baan

BRASSERIE

1884

Brasserie 1884 - Station Delfzijl
06-19903600

Koffie
Taart
Lunch
Bier
Wijn

HIGH TEA

't Gouden Appeltje
Gouden Pand 1
9901EG Appingedam

06-30312629

rients@gmail.com

www.tgoudenappeltje.nl

TOERISTISCHE INFORMATIE PUNTEN

Stap binnen bij onze Tourist Info Eemsdelta en ga goed geïnformeerd op pad. Voor toeristische vragen, tips, folders, routes, souvenirs en cadeaus ben je hier aan het juiste adres. Bij de onbemande Tourist Info zijn routes en folders voorradig die je op pad helpen om Eemsdelta te ontdekken.

Tourist Info Eemsdelta

Oude Kerkstraat 1, Appingedam
(gevestigd in de Groninger Zilverkamer)
0596-620300
appingedam@visiteemsdelta.nl

Tourist Info Eemsdelta

Zeebadweg 7, Delfzijl
(gevestigd in het MuzeeAquarium)
0596-632277
delfzijl@visiteemsdelta.nl

Tourist Info - HEMA

Dijkstraat 44, Appingedam

Tourist Info - Hotel Spoorzicht & Spa

Molenweg 11, Loppersum

Tourist Info - Op Ewsum

Oosterburen 1, Middelstum

Tourist Info - Veerterminal Eemshaven

Borkumkade 1, Eemshaven

Tourist Info - Eemshotel

Zeebadweg 2, Delfzijl

Tourist Info - HEMA

Landstraat 40, Delfzijl

Tourist Info - Hotel Termunterzijl

Mello Coendersbuurt 39, Termunterzijl

Tourist Info - Wereldwinkel

Hogestraat 19, Loppersum

De afdeling arrangementen is telefonisch bereikbaar via 06-21907003 of via uitjes@visiteemsdelta.nl

VISITEEMSDelta.NL

COLOFON

SAMENSTELLING

Marketing Eemsdelta
- marketingeemsdelta.nl

TEMPLATE ONTWERP

MAKI

INVULLING TEMPLATE

MarneVeenstra

ACQUISITIE EN DRUK

MarneVeenstra

COVER FOTO

Marleen Annema

FOTOGRAFIE

Stella Dekker
Annemarie Bergfeld
Rens Kalsbeek
Marleen Annema

TEKST

Annemarie Bergfeld
Rens Kalsbeek

REDACTIE

Marketing Eemsdelta

VERANTWOORDING

Alle gegevens zijn met grote zorgvuldigheid verzameld en verwerkt. Marketing Eemsdelta, MarneVeenstra en Marketing Groningen kunnen niet aansprakelijk gesteld worden voor eventuele onjuistheden.

© maart 2023

MARNE
VEENSTRA

Voor al uw boodschappen in de Eemsdelta.

Dat is het *lekkere* van Albert Heijn in Appingedam, Winsum en Uithuizen

Etos en Gall&Gall alleen in Appingedam en Winsum.

Gall & Gall
SINDS 1884

Etos

MAGAZINE UIT?
DAN WEET JE HET
NU ZEKER.

EEMSDDELTA.
WIND.
ALTIJD.

ER GAAT NIETS BOVEN

EEMSDDELTA

VISITEEMSDDELTA.NL